

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08702

www.libtool.com.cn

DON YITSHAK ABRABANAL

Isaac Metzker

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
www.libtool.com.cn
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י . מ ע צ ק ע ר

יִשְׁחָק אֶבְרָהָם לֵאמֹן

1509—1437

אילוסטרירט
פון ה. ניישלאַס

ארויסגעגעבן פון
פאַרלאַג קינדער־רינג
ביי דעם בילדונגס־דעפּאַרטעמענט פון אַרבעטער־רינג
175 איסט בראַדוויי, ניו־יאָרק, נ. י.

קינדער-דינג ביבליאָמעק

ד אַ ו
יצחק אַברבנאל

פון י. מעצקער

אילוסטרירט פון

ה. ניישלאָס

COPYRIGHT, 1941

BY

FARLAG KINDER RING

OF THE

EDUCATIONAL COMMITTEE
OF THE WORKMEN'S CIRCLE

NEW YORK, N. Y.

U. S. A.

אויפגעזעצט און געדרוקט אין דער פאריש פרעס
Printed by PARISH PRESS, 11 Barrow St., New York, N. Y.

יהודה אבארבאנעלס הויז ווערט געבענמשט מיט א זון

אין א פרימארגן פון דעם יאר פערצן הונדערט זיבן און דריי-
סיק האט איבער דער שטאט ליסבאן זיך פארשפרייט די ניס, אז
יהודה אבארבאנעלס הויז איז געבענמשט געווארן מיט א זון.

— זאל ער וואקסן מיט מול ביי די איידעלע און גוטפארציקע
טאטע-טאמע! זאל גאט געבן, אז ער זאל זיין אזוי קלוג און גע-
לערנט ווי זיין פאטער! האבן ארעמע און רייכע, יידן און נימיידן
מיט ליבשאפט גערעדט וועגן דעם ניי געבוירענעם און וועגן זיין
הויז און זיין שטאט.

יהודה אבארבאנעל איז געווען דער פינאנץ-מיניסטער פון פאר-
מונטאל, און ער איז געווען אנגעזען און באליבט. זיין היים האט ער
געהאט אין דער שיינער שטאט ליסבאן, וואו עס האבן געוואוינט
א סך יידן. די יידן האבן אים געהאלטן פאר זייער פירער און פאר-
טידיקער, וואס איז שמענדיק גרייט זיך אנצונעמען פאר זיי.

טאטע-טאמע האבן זייער זון א נאמען געגעבן יצחק און מיט
גרויס איבערגעגעבנקייט אים דערצויגן. זיי האבן געוואכט איבער
אים, און זיך געשפיגלט אין זיינע לויטערע קלוגע אויגן.

דער קליינער יצחק האט פאר פרי אנגעהויבן רעדן. און גע-
רעדט האט ער אזוי קלוג און אזוי פארשמענדלעך, אז מענטשן האבן
זיך גארניט געקענט אפזואנדערן פון זיין חכמה.

— פאר וואס זיינען די מענטשן אזוי קליין און דער הימל איבער
זיי איז אזוי הויך?

— פאר וואס קען די זון ניט שיינען ביי נאכט אויך? — האט
ער געפרעגט ביי זיין טאטען ווען ער איז צוויי יאר אלט געווען.

— פאר וואס וואוינען ניט אלע מענטשן אין איין גרויס הויז?
— האט ער מיט דער פראגע זיך איין מאל געווענדט צו זיין פא-
טער.

אלע מאל האט ער געהאט אן אנדער „פארוואס“ און נאך דעם
ענטפער איז ער שמענדיק געבליבן זיצן פארטראכט ווי א גרוי-
סער. ער האט געוואלט אלץ דערגיין, אלץ וויסן.

יהודה אַבאַרבאַנעל איז געווען אַ פרומער ייד און ער האָט זיין געהאַטענעם זון פון קליינזויז אָן געפירט אין גאַסס וועגן און אים געלערנט צו זיין גוט און פרום. איידער מען האָט יצחקן אָפגעגעבן לערנען האָט אים דער מאַמע שוין געהאַט אויסגעלערנט אויף אויסווייניק די צען געבאַט. דער פאַטער האָט אים דערציילט אַ סך מעשות פון תנך. דער קליינער יצחק האָט די מעשות זייער שטאַרק ליב געהאַט.

— אַ, איך וואָלט וועלן, אַז די מעשות וועגן יידן זאָלן זיך קיין מאַל ניט אויסלאָזן — האָט ער איין מאַל אַ פאַרחלומטער זיך אָנגערופן צו זיין פאַטער.

— זאַרג ניט, קינד מיינס! — האָט אים דער פאַטער געטרייסט — די מעשות וועלן זיך קיין מאַל ניט ענדיקן. זיי ציען זיך שוין שוויזנטער יאַרן און זיי וועלן זיך אזוי ציען ביז אין דער אייביקייט.

פרייהייט פון גלויבן

יהודה אַבאַרבאַנעל איז געווען באַקענט מיט זיין חכמה און מיט זיין וויסן. געלערנטע לייט פלעגן קומען צו אים אין שמוב. עס זיינען צו אים געקומען יידן, קריסטן, מאַכמעדאַנער, און אַלע האַבן ביי אים אין הויז זיך געפילט פריי. יצחק האָט פון קליינזויז אויף ליב געהאַט צו פאַרבּרענגען צווישן די געסס. מען האָט אָפט גערעדט וועגן רעליגיע און יצחק איז געווען צו יונג צו פאַרשטיין די רייד. ער האָט אַ סך מאַל געהערט די ווערטער „פרייהייט פון גלויבן“.

— מאַמע, וואָס מיינט פרייהייט פון גלויבן? — האָט ער עטלעכע מאַל אַ נייגעריקער זיך נאַכגעפרעגט.

— ווען דו וועסט עלטער ווערן וועל איך דיר אַלץ געבן צו פאַרשטיין — האָט אים דער פאַטער געענטפערט.

אַבער גאַר גיך האָט יצחק פאַרשטאַנען וואָס די ווערטער באַמיינטן. ער איז דעמאָלט זעקס יאַר אַלט געווען.

עס איז געווען אין אַ פּרילינגדיקן פאַרנאַכט. יצחק איז געזעסן אין זייער שיינעם גאַרטן לעבן זיין מאַטן אַרומגערינגלט מיט אַ סך

געסט. צווישן די פארזאמלמע זיינען געווען גרויסע לייט, בארימטע דאקטוירים און גרויסע געלערנטע. זיי זיינען אלע געוועסן אונטער אן אלטן צעוואקסענעם בוים ארום א מיש. מען האט אנגעשמעלט פאר זיי פרוכטן און וויינען, און זיי האבן געמימלעך פארבראכט. דאס גאלד פון דער פארנאכטיקער זון האט מיט רואיקייט זיך געשפרייט אויף די פילפארביקע בלומען פון גארטן. דער דרויסן האט געשמעקט מיט בליאונג און דער הימל איז געווען הויך און לויטער, אן א פיצל וואלקן.

פלוצעם האט זיך אין גארטן באוויזן א פרעמדער. זיין פנים איז געווען אויסגעצערט און די קליידער אויף אים זיינען געווען פארשטויבט און צעריסן.

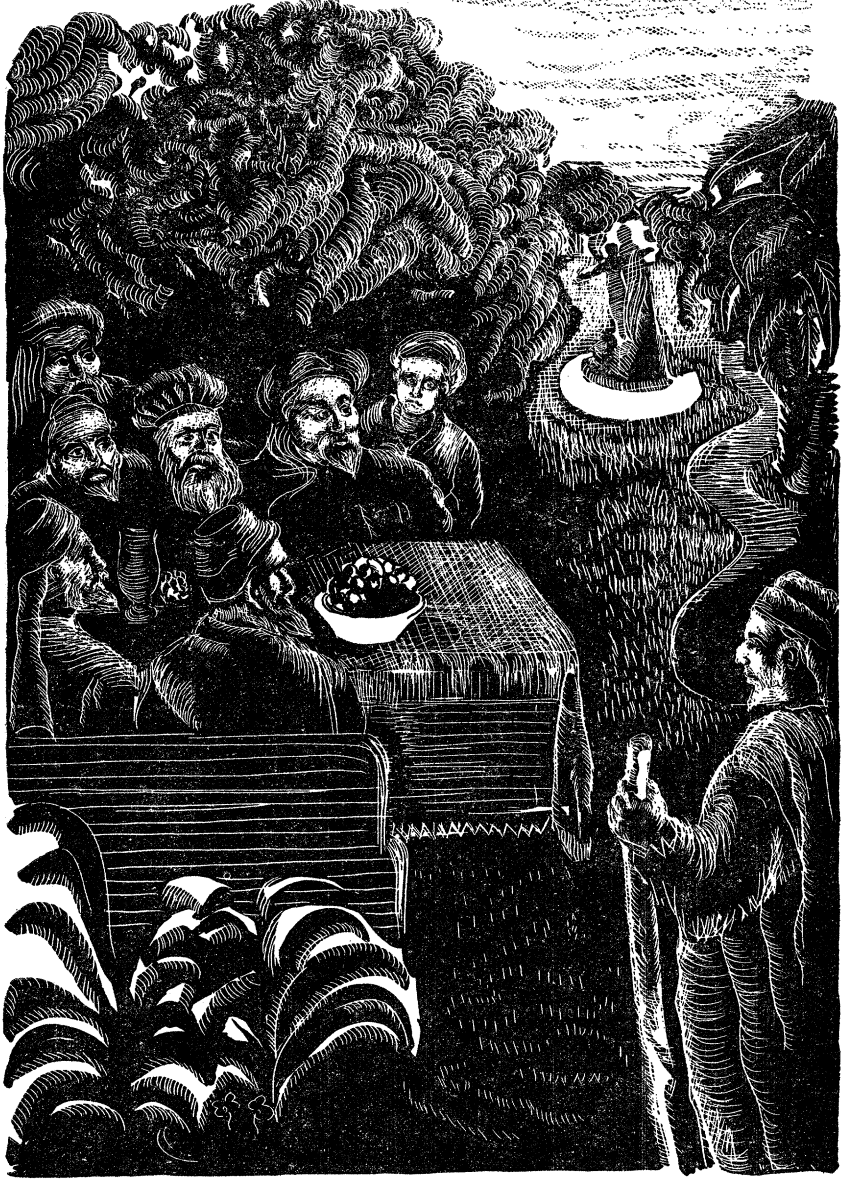
— שלום צו אייך, פרעמדער — האט יהודה אבארבאנעל אים פריינדלעך באגריסט. יצחק, וואס האט מיט גרויסע קינדערשע אויגן באטראכט דעם פרעמדן, איז אויפן פאטערס א וואונק גיך אויפגעשפרונגען און געבראכט צו טראגן א קרוג וואסער.

— וואשט אייערע הענט, לענט אונטער אייער הארץ און רוט זיך אויס פון וועג — האט אבארבאנעל איינגעלאדן דעם גאסט צום מיש.

דער פרעמדער ייד האט זיך געוואשן, געמאכט פרום א ברכה און געטרונקען פון דעם פרישן וואסער.

— דערציילט פון וואנעט קומט איר און וואס פאר א ניים ברענגט איר — האט איינער פון די פארזאמלמע זיך נאכגעפרעגט.

— איך קום פון שפאניע און איך ברענג א טרויעריקן גערום פון די דארטיקע יידן, — האט דער פרעמדער אנגעהויבן דערציילן. — די שפאנישע גלחים לאזן ניט די יידן פריי דינען גאט. אין די שבתים און אין די ימים טובים, ווען יידן פארזאמלען זיך אין די שולן צו האונען, רייסן זיך אריין גלחים מיט צלמים אין זייערע הענט. זיי שמעלן זיך אזועק ביים ארון-קודש, שרייען אויס אויפן קול אז משיח איז שוין לאנג געקומען און טרייבן אלעמען איבער גוואלד צום שמד.

אין מיין שטאט האבן די גלחים, פונקט ווי אין א סך אנדערע שמעט אין שפאניע, ארויסגעגעבן א באפעל: מע זאל אלע יידן ארויסטרייבן אין מיטן מארק, מע זאל צווינגען די רבנים עפנטלעך צו דעבאטירן מיט די גלחים וועגן גלויבן; מען האט די רבנים שמרענג אנגעזאגט צו זיין פארזיכטיק מיט זייערע רייד. מען האט זיי עטלעכע מאל געווארנט, אז פאר דעם מינדסטן ווארט, וואס זיי וועלן ארויסרעדן קעגן קריסטנטום וועלן זיי טייער באצאלן. אין אנהייב זיינען זיי געווען צעשראקן, אבער ווען די גלחים האבן אנגעהויבן פאלש אויסצוטייטשן די ווערטער פון דער תורה און די רייד פון די נבאים, האבן אונדזערע פארטידיקערס אין גאנצן פארגעסן אן דער ווארנונג. מיט באגייסטערונג און מיט גרויס קענט-שאפט האבן זיי גענומען אפענטלעך די גלחים און אלע האבן אין שטילקייט זיך צוגעהערט.

פלוצעם זיינען אונדז באפאלן א מחנה מענער מיט אנטבלויזטע שווערדן און אונדז גענומען טרייבן אין קירך אריין צום שמו. מיר האבן צוזאמען מיט אונדזערע רבנים זיך אנטקעגנגעשטעלט די מער-דערס און א סך יידן זיינען אויפן ארט דערהרגעט געווארן. ווי דורך א וואונדער האב איך זיך דעמאלט גערטאוועט פון דעם טויט און פון דעם צלם. איך האב איבערגעלאזט מיין היים און מיין פארמעגן אין די בלוטיקע הענט פון די רויבערס, וואס נעמען ביי אונדז צו די פרייהייט פון גלויבן און איך בין אנטלאפן קיין פארטוגאל.

דער פרעמדער האט פארענדיקט און א מידער זיך אראפגע-לאזט אויף א שטול.

יצחק האט די גאנצע צייט, ווי א פארכישופטער געקוקט דעם שפאנישן יידן אין די גליענדיקע שווארצע אויגן אריין און מיט גרויס אויפמערקזאמקייט אים אויסגעהערט. ער איז ווי מיט א מאל עלטער געווארן. ער האט איצט קלאר פארשמאנען דעם מיין פון די ווערטער „פרייהייט פון גלויבן“.

די זון האט א רויטע זיך אראפגעלאזט צווישן די ביימער און דער טאג האט אנגעהויבן פארגיין.

נאך דעם פרעמדנס רייד זיינען אלע ארום דעם מיש געבליבן זיצן אומעטיק און שטיל.

יהודה אבארבאנעל איז צוגעגאנגען צו דעם פרעמדן און אים אנגעריירט ביים נאקסל: — מיין הויז איז פאר אייך אפן. ברויט צו זאט איז געגרייט פאר אייך אויף מיין מיש און אויך א געלעגער איז פאר אייך אויסגעבעט — האט ער צו אים פריינדלעך גערעדט און אין דער באגלייטונג פון א דינער אים אוועקגעשיקט אין הויז אריין.

די געסט זיינען זיך דערנאך איינציקווייז צעגאנגען. בלויז יהודה אבארבאנעל מיט זיין זון זיינען איבערגעבליבן אין גארטן.

— די גלחים ווילן, אז עס זאלן מער ניט זיין קיין יידן? אלע זאלן זיך אויסשמן? — האט יצחק ווי א דערוואקסענער מיט א מרויעריקן קול זיך געווענדט צו זיין פאטער.

— אזוי ווילן זיי — האט אים דער פאטער געענטפערט — אבער דאס איז ניט דאס ערשטע מאל, וואס מע וויל איבער גוואלד די יידן אפפרעמדן פון זייער גלויבן. זיי האבן אבער זיך שמענ-דיק אנמקעגן געשטעלט און זיך ניט אונטערגעגעבן.

— און ביי דעם פרעמדן יידן פון שפאניע האבן זיי אלץ צוגע-נומען? ער האט ניט מער קיין היים?

— ניין, ניט אלץ האבן זיי ביי אים צוגענומען. זיי האבן בלויז צוגערויבט זיין האב-און-גוטס, אבער זיין מוט און זיין פעסמן גלויבן האבן זיי ביי אים ניט געקענט צונעמען. דאס האבן זיי אויך ניט געקענט צונעמען ביי מיין טאטן און דיין זיידן שמואל אבאר-באנעל, ווען ער איז פון דארטן אנטלאפן.

— מיין זיידע? האט ער אויך געמוזט אנטלויפן פון שפאניע?

— יא, מיין זון, דאס זעלבע וואס עס האט זיך געטראפן מיט דעם פרעמדן פון שפאניע האט זיך אפאל געטראפן מיט דיין זיידן. יצחק האט זיך גענוער צוגערוקט צום פאטער, ארויפגעקוקט

צי אים מיט טרויעריקע קלוגע אויגן און אים פארנווארפן מיט פראג-
געס. ער האט אלץ געוואלט וויסן וועגן דעם זיידן און וועגן די על-
טער-זיידעס.

דער פאטער האט אויסגעהערט אלע פראגעס און ווי פאר א
גרויסן גענומען דערציילן.

— מיט איבער צוויי טויזנט יאר צוריק — האט א בייזער הער-
שער פון בבל צעשמערט דאס יידישע לאנד ארץ-ישראל און פאר-
טריבן די יידן אין גלות. א טייל פון די פארטריבענע זיינען פאר-
וואגלט געווארן אזש קיין שפאניע און זיך באזעצט אין סעוויל,
צווישן יענע ערשטע יידן אין סעוויל איז אויך געווען אונדזער על-
טער-זיידע, וואס האט געשמאמט פון קיניג דודס הויז.

— איז דער קיניג דוד אויך געווען אונדזער זיידע? — האט
יצחק איבערגעריסן.

— יא, א לאנגע קייט פון דורות ציט זיך פון דיר ביז צו דודן,
האט אים דער פאטער דערקלערט און ווייטער דערציילט.
— מיט א סך יארן שפעטער האבן רוימער צום צווייטן מאל חרוב
געמאכט ארץ ישראל און צעטריבן די יידן איבער דער וועלט. צענד-
ליגער טויזנטער פון די היימלאזע זיינען דעמאלט געקומען קיין
שפאניע, וואו עס האבן שוין פון פריער געוואוינט זייערע ברודער.
די יידן האבן דארטן געבויט הייזער, געפלאנצט וויינגערטענער, גע-
ארבעט אין ווארשמאטן, געזעגלט אויף שיפן און געפירט האנדל.
זיי האבן ליב באקומען דאס זוניקע לאנד און עס געמאכט רייכער
און שענער.

איינ צייט איז דאס לעבן פון די יידן אין שפאניע געווען אזוי
שיין און אזוי פריילעך, אז יידן פון גאר דער וועלט האבן געהאלטן
אין איין רעדן וועגן זיי. אין אנדערע לענדער, אין דייטשלאנד האט
מען אין יענער צייט יידן שטארק פארפאלגט. מען האט אויף יידן
אויסגעטראכט בילבוליס, אז זיי זיינען כישוף-מאכערס, אז זיי נוצן
קריסטלעך בלוט צו זייערע מצות, אז זיי פארסמען כרינעמער און
מען האט טויזנטער פון זיי אומגעבראכט. אין דער צייט ווען
יידן אין אנדערע לענדער האבן געמוזט וואוינען אין אפגעשלאג-
סענע פינצטערע געמאס און טראגן געלע לאמעס אויף זייערע קליי-

דער, ווי א שאנדצייכן, זיינען יידן אין שפאניע געווען פרוגע בירגער פון דעם לאנד. די הערשערס פון שפאניע זיינען אין יענע יארן גע- ווען מאכמעדאנער און זיי האבן ניט געמאכט קיין אונטערשייד צווישן ייד און ניט-ייד. אונטער זייער הערשאפט זיינען יידן געווען הויף-דאקטוירים, פירערס און געלערנטע, וואס האבן געטריי געדינט דעם קיניג און דעם לאנד. שפאניע האט אין יענער צייט ארויסגע- געבן א סך גרויסע יידישע דיכטערס און פילאזאפן, וואס זייער נא- מען איז געבליבן בארימט אויף לאנגע דורות.

אבער די גאלדענע צייט איז אוועק. קריסטלעכע הערשערס האבן פארפירט מלחמות קעגן די מאכמעדאנער און ביסלעכווייז פארכאפט שפאניע. דאס לאנד איז געווארן קריסטלעך און די גלחים האבן מיט גוטן און מיט ביזן אנגעהויבן פאנגען יידן אין דער נעץ פון קאטוילישן גלויבן. זיי האבן פארשפרייט האס קעגן די יידן, וואס האבן ניט געוואלט ווערן קיין קריסטן און ווי אין אנדערע לענדער צוגענומען פון זיי א סך פרייהייטן. דאס האט די שטאלצע שפאני- שע יידן שטארק דערצארגט און זיי האבן מומיק גענומען קעמפן פאר זייער רעכט און פרייהייט.

דער זיידע דיינער שמואל אברבנאל האט געוואוינט אין דער שטאט סעוויל, דארטן וואו אונדזער עלטער-זיידע האט זיך אפאל, מיט איבער צוויי טויזנט יאר צוריק באזעצט. ער איז גע- ווען דער פינאנץ-מיניסטער פון שפאניע, דער פארשטייער פון א סך יידישע קהילות און דער באשיצער פון די ארעמע.

מיט עטלעכע און פופציק יאר צוריק איז עס געווען. אין סעוויל האט דעמאלט געלעבט א פאנאמישער גלח מיטן נאמען פערנאנד מארטין, וואס האט אין די קירכן כסדר געהעצט די קריסטן קעגן די יידן. ער האט מיט גיפטיקע רייד געוועקט אין זיי פיינטשאפט צו זייערע יידישע שכנים און זיי געהייסן רויבן און מארדן יידן.

איין מאל איז דער עולם אזוי שטארק אויפגערייצט געווארן פון זיינע רייד, אז זיי האבן אלע זיי ווילדע חיות, זיך א לאז געמאן אויף די יידן פון סעוויל. זיי האבן אויסגעפלינדערט יידישע היימען און שולן, זיי האבן אן רחמנות דערהרגעט מענער, פרויען און קינדער און אונטערגעצונדן דעם יידישן שטאט טייל פון אלע זייטן. די יידן

האָבן זיך דעמאָלט העלדיש פאַרטיידיקט. טויזנטער יידן זיינען דע-
מאָלט אין איין טאָג אומגעקומען און די גאַנצע יידישע קהילה פון
מעוויל איז חרוב געוואָרן. די עטלעכע שולן, וואָס זיינען ניט פאַר-
ברענט געוואָרן, האָבן די גלחים צוגענומען פאַר קירכן און די יידן,
וואָס זיינען געבליבן לעבן, האָט מען אַוועקגעשיקט צום שמו. www.libtool.com.cn
צווישן די אומגליקלעכע, וואָס זיינען דעמאָלט געצוואונגען געוואָרן
אַנצונעמען דעם פּרעמדן גלויבן, איז אויך געווען דיין זידע שמואל
אַכרבנאל.

טרערן גרויסע האָבן זיך באַוויזן אין יצחקס אויגן.
— איז דער זידע שוין פאַרבליבן אַ קריסט? — האָט ער מיט
אַ וויינענדיקן קול געפּרעגט.

— אַ, ניין מיין קינד! — ביי זיך אין האַרצן זיינען יידן געבליבן
יידן. אין זייערע היימען האָבן זיי זיך געפירט ווי פּריער. זיי האָבן
די קינדער געלערנט אַפּצוהיטן אַלע געבאָט פון דער תּורה. זיי האָבן
זיי נאָך אַ מאָל און איבער אַ מאָל דערציילט, אַז אין קירך אַריין
גייען זיי נאָר דערפאַר ווייל מע צווינגט זיי דערצו.

דער זידע דיינער האָט אַפילו לפנים ניט געוואָלט גיין אין
קירך אַריין און ער האָט לענגער ניט געוואָלט בלייבן וואוינען צווישן
די, וואָס האָבן אים אַזוי פאַרשעמט און באַליידיקט. אַ באַרויבטער
און אַ דערנידעריקטער איז ער אַוועק פון דעם לאַנד, וואָס ער האָט
אַזוי הייס געליבט און געקומען אַהער קיין פאַרטוגאַל. דאָ, אין
דעם לאַנד, וואו יידן האָבן פּרייהייט און רעכט גלייך מיט אַלעמען,
האָט דער זידע זיך אַפּגעזאָגט פון דעם אַרויפגעצוואונגענעם גלויבן
און אַנגעהויבן אַלץ אויפס ניי. אין גיכן האָט אים דער קייניג פון
פאַרטוגאַל באַשטימט פאַרן פינאַנץ-מיניסטער. זיין רייכטום איז
טאַקע געבליבען אין שפּאַניע, אַבער אַהער האָט ער מיטגעבראַכט
זיין גומן נאַמען, זיין געלערנטקייט און זיין איבערגעגעבנקייט צו
דעם גלויבן פון זיינע עלטערן. דאָס מיין זון, איז שמענדיק ווערט
מער פון גאַלד און פון זילבער, ווייל מע קען עס קיין מאָל ניט צונע-
מען פון אַ מענטשן.

— מע קען עס קיין מאָל ניט צונעמען פון אַ מענטשן — האָט
יצחק אַ פאַרטראַכטער איבערגעזאָגט די לעצטע ווערטער.

די תורה איז טיפער פון א קוואל

www.libtool.com.cn

יצחק איז געוואקסן אין רייכקייט און אין גוטס. מאמע-מאמע האבן שמענדיק געזוכט אים אלץ נאכצוגעבן. עס האט אים אבער פון קליינעווייז אויף ניט געצויגן צו קיין רייכע פארגעניגנס און צו קיין רושיקער פרייד. ער איז געווען א שטילער, א פארטראכטער און ער האט זיך געפירט אנדערש ווי די קינדער פון זיין שמאנד. קינדער פון אזעלכע רייכע און אנגעזעענע עלטערן ווי זיינע האבן ליב געהאט פריילעך צו פארברענגען ביי פארשידענע ספארט-שפילן. זיי האבן ליב געהאט ארויסצופארן אויסגעפוצטע אין רייכע קארעטן און אויף שיינע ריימפערד. יצחק האט אבער בלויז איין זאך ליב געהאט — לערנען. מיטן גאנצן פייער פון זיין נשמה איז ער גע-ווען אריינגעטאן אין לערנען. דאס איז געווען זיין גרעסטער פארגע-ניגן און זיין שענסטע שפיל.

— די תורה איז טיפער פון א קוואל — האט די מאמע מיט נחת צוגעשאקלט מיטן קאפ, ווען ער האט א באגייסטערטער איר דערציילט וואס ער האט געלערנט.

ער האט מיט גרויס ליבשאפט געלערנט תנך. ער האט יעדער ווארט געוואלט קלאר פארשטיין און ער האט זיך ניט געשעמט פאר זיינע לערערס נאך א מאל און איבער א מאל איבערצופרעגן. דאס בוך פון אלע ביכער איז אים אזוי ליב געווארן, אז אפילו ביי נאכט האט ער זיך דערמיט ניט געוואלט צעשיידן און עס כסדר געהאלטן אונטער זיין קישן. ניט איין מאל האט זיך אים געהלומט, אז דאס בוך, וואס ליגט ביי אים צוקאפנס, עפנט זיך אויף און עס קומען פון דארטן ארויס די מענטשן וועגן וועלכע ער האט געלערנט. ער דער-קענט זיי באלד און רעדט צו זיי ווי צו אלטע באקאנטע.

יצחק האט מיט זיין קענטשאפט אריבערגעשטיגן אלע זיינע חברים. ער האט זיך אבער דערמיט קיין מאל ניט געגריימט פאר זיי. ער האט זיך אויך קיין מאל ניט געהאלטן שטאלץ קעגן זיי מיט דעם וואס זיין מאמע איז אזוי אנגעזען ביים קיניג. די חברים זיינע האבן אים אלע ליב געהאט און ניט איין מאל זיך געלאזט פון אים לערנען. כאטש ער איז געווען דער יינגסטער צווישן זיי האבן זיי אלע צו אים ארויפגעקוקט ווי צו זייער פירער.

געגרייסט האט ער זיך יא אפט מאל מיט דעם, וואס דער קיניג
דוד איז געווען זיין עלטער-זיידע. ער האט געוואלט, אז אלע זאלן
דאס וויסן. קוים האט אים עמעצער געפרעגט ווי ער הייסט האט ער
שמענדיק אין איין אטעם געענטפערט: „יצחק אברבנאל פון הודם
שמאם“.

יונגערהייט נאך האט ער אנגעהויבן צושמעלן דעם יחוסדיקן
אפשטאם זיינעם צו זיין אונטערשריפט אויף אלע זיינע ברייוו. שפע-
טער האט ער דעם לאנגן נאמען געשמעלט אויף אלע ביכער, וואס
ער האט אנגעשריבן.

יצחק האט פון זיין קינדערהייט אן געחלומט צו זיין אזוי מומיק
ווי זיין עלטער-זיידע דוד. ער האט אין זיין פאנאטאזיע ניט איין מאל
זיך פארגעשמעלט, אז ער אליין איז דער העלדישער פאסמעך פון
בית-לחם, וואס גייט אן אומדערשראקענער אין קאמף פאר זיין
פאלק.

אבער ניט דעם פיל-און-כויגן און ניט די שווערד האט יצחק
אויסגעקליבן פאר זיין וואפן צו קעמפן פאר זיינע ברידער. דער יונג-
גער אברבנאל איז אין גאנצן געווען אריינגעטאן אין לערנען. רבנים
און גרויסע געלערנטע, וואס זיינען געווען זיינע לערערס און זיינע
פריינד האבן מיט באוואונדערונג גערעדט וועגן זיין קענטשאפט און
וועגן זיין שארפזין.

חויף פארטוגעזיש און העברעאיש, די שפראכן וואס ער האט
פון קינדערהייט אויף געלערנט, האט ער זיך אויך אויסגעלערנט שפא-
ניש, אראביש, לאטיין און גריכיש און שטודירט די געשיכטעס פון
פארשיידענע פעלקער.

דער פינאנץ-מיניסטער

יארן זיינען פארגאנגען. דאן יצחק אברבנאל האט געוואוינט
אין דעם געירשנמן הויז פון זיין פאטער. ער איז געבענטשט געווארן
מיט וויסן און חכמה, מיט רייכקייט און כבוד. ער איז געווען א גרוי-
סער סוחר און מיט קלוגשאפט געפירט זיינע געשעפטן, ער איז מיט
זיין געלערנטקייט באקאנט געווארן ווייט איבער די גרענעצן פון
פארטוגאל, און יידן פון אנדערע לענדער האבן זיך געווענדט צו

אים מיט בריוו ווי צו זייער לערער און פירער.

www.libtool.com.cn

דאן יצחק אברבנאל איז געווען אן אריינגייער אין קיניגלעכן הויף נאך ווען זיין פאטער האט געלעבט. הויף-דאקטוירים און מי-ניסטארן זיינען דארטן געווארן זיינע נאענטסטע פריינד. דער קיניג אליין האט אים זייער ליב געהאט און ניט איין מאל מיט אויפמערק-זאמקייט זיך צוגעהערט צו זיינע קלוגע רייד.

ווען יהודה אברבנאל איז געשטארבן האט דער קיניג אים באַלד געשיקט רופן, אז ער זאל פארנעמען זיין פאטערס שמעל.

— יצחק אברבנאל — האט דער קיניג זיך געווענדט צו אים — איך קען דיך פון דיין יוגנט אָן און איך ווייס, אז דו ביסט ווערט צו פארנעמען דאָס אַרט פון דיין גוטן און ערלעכן פאטער. איך וויל, אז דו זאלסט זיין ניט נאָר מיין פינאַנץ-מיניסטער נאָר אויך מיין נאָ-ענטסטער ראַטגעבער.

יצחק אברבנאל איז פון די רייד שטארק גערירט געווארן. זיינע אויגן זיינען פייכט געווארן ווען דער קיניג האט דערמאָנט זיין פארשטאָרבנעם פאטער. ער האט קלאָר פארוויסגעזען, אז אין קי-ניגלעכן דינסט וועט ער אַזוי גיך ניט קענען פארווירקלעכן זיין חלום אַנצושרייבן אַ בוך וועגן תנך. פון דעסוועגן האט ער באַלד אָנגע-נומען אַ באַשלוס.

— מיין האַר, מיין קיניג — האט ער זיך פארנייגט און געענט-פערט — איך בין גרייט געטריי צו דינען דער קרוין און דעם לאַנד, וואָס האט מיין זיידן און אַ סך פון מיינע פארפאלגטע ברידער גע-געבן דאָס רעכט צו לעבן אין פרייהייט מיט מענטשן גלייך. איך וועל בעטן גאָט, אז ער זאל מיר העלפן, ווי ער האט געהאַלפן יוספן, ווען ער האט זיך געשמעלט פאר פרעהן, כדי איך זאל ניט פארשע-מען מיין פאטער און מיין זיידן.

דאן יצחק אברבנאל האט הייליק אָפגעהיט דעם צוטרוי, וואָס דער קיניג האט אים געשענקט און ער האט אים געטריי גע-דינט. אין רייכע פאלאצן און אין אַרעמע שטיבלעך האט מען גע-רעדט וועגן זיין ערלעכקייט און וועגן זיין גוטהארציקייט און מען האט אומעמוס דערמאָנט זיין נאָמען מיט אַכטונג און מיט ליב-

שאפט. ער האט פון זיינע אייגענע געלט געהאלפן א סך ארעמע און מיט זיין חכמה ניט איין מאל זיך איינגעשמעלט פאר יידן אין די ארומיקע לענדער און זיי אפגעראטעוועט פון פארשיידענע בילבולים און גזירות.

גאר א סך געלט האט אברכנאל אויסגעגעבן אויף אויסצו-לייזן יידישע געפאנגענע. אויף זיינע ריזעס האט ער א סך צייט פארבראכט אין די מארקפלעצער, וואו מען האט געהאנדלט מיט מענטשן ווי מיט בהמות, און ער האט דארט אויסגעקויפט אלע יידישע שקלאפן און זיי געלאזט פריי. מען האט אים אין די מארק-פלעצער פאר שקלאפן שוין גוט געקענט און ווי גאר מען האט אים דארטן דערזען איז דער ווערט פון יידישע געפאנגענע געשטיגן, אבער אברכנאל האט פאר יעדן פרייז אויסגעלייזט די יידן.

דאן יצחק אברכנאל האט אלע מאל די אפגעריסענע, אויסגע-הונגערטע געפאנגענע באזארגט מיט קליידער, מיט עסנווארג און מיט היימען. ער האט געזארגט פאר זיי ווי פאר זיינע אייגענע קינדער און ער האט זיי פון זיין אייגענער קעשענע אזוי לאנג אויסגע-האלטן ביז זיי האבן אליין געקענט פארדינען אויף ברויט.

יארן זיינען אוועק. אין דעם זעלבן הויז, וואו דאן יצחק אברכנאל איז געבוירן געווארן און אויפגעוואקסן, זיינען אויך געבוירן געווארן און אויפגעוואקסן זיינע פיר קינדער, דריי זין און איין טאכטער. זיין ליבע און שמילע פרוי, מיט וועמען ער האט חתונה געהאט, ווען ער איז נאך געווען גאר יונג, האט מיט מוטערלעכער זארג דערצויגן די קינדער, אז זיי זאלן גיין אין די וועגן פון זייער פאטער און פון זייערע זיידעס.

כאטש אברכנאל איז געווען פארנומען מיט די זארג פון דעם קיניג פון פארטוגאל, האט ער אבער שטענדיק געפונען גענוג צייט פאר זיינע קינדער. ער האט פאר זיי אויסגעזוכט די בעסטע לערערס און אויך אליין מיט זיי געלערנט.

זיינע עלטערע צוויי זין, יהודה און יוסף, האט ער אפגעגעבן צו לערנען די וויסנשאפט פון היילן קראנקע. זיין יינגסטן זון שמואל האט ער געלערנט תורה און מסחר. ווען שמואל איז געווען פריי פון

לערנען האָט ער אים מיטגענומען אויף זיינע רייזעס און אויך אין קיניגלעכן הויף אַרײַן.

— דער קיניג וועט באלד דאַרפן אַ נייעס פינאַנץ-מיניסטער — האָט ער אָפּט מאל צו אים געשפּאַסט ווען ער האָט אים גענומען מיט זיך אין קיניגלעכן הויף אַרײַן.

די זון שיינט אויף און זי פאַרגײט

דער קיניג פון פאַרטוגאַל, אַלפּאַנס דער פינפטער, האָט שוין אַבער קיין נייעס פינאַנץ-מיניסטער ניט געדאַרפט. נאָך אַ שווערער מלחמה, וואָס ער האָט געפירט קעגן קאַסטיליע און זי פאַרלוירן, איז ער פון האַרצווייטיק געשמאַרבן און זיין יונגער זון זשאַן דער צווייטער האָט איבערגענומען די הערשאַפט איבערן לאַנד.

אַברבנאַל האָט אין דעם קיניג פאַרלוירן אַן איבערגעגעבע-נעם פריינד און ער האָט נאָך אים שמאַרק געטרויערט. ער האָט געפילט, אַז ער דאַרף אויך ווייטער בלייבן אין קיניגלעכן הויף, לעבן דעם קיניגס יונגן זון, וועמען ער האָט נאָך געקענט פון דער צייט ווען ער איז אַ קינד געווען.

עס האָט טאַקע ניט געדויערט לאַנג און דער יונגער קיניג האָט באַפוילן אַברבנאַל, אַז ער זאל באלד קומען אין הויף אַרײַן, ווייל ער דאַרף אים נייטיק האָבן. דאָן יצחק אַברבנאַל האָט זיך נאָר וואָס געהאַט אומגעקערט פון אַ ווייטער רייזע, ווען דער שליח פון דעם יונגן קיניג איז געקומען. און כאַטש ער האָט זיך נאָך אַפילו ניט רעכט געהאַט אויסגערוס פון וועג האָט ער באלד געהייסן אַן-זאַמלען זיין פּערד.

— דו וועסט פאַרן מאַרגן. עס איז דאָך שוין באלד נאַכט. דו זיך אויס צו ערשט — האָט די פרוי זיינע ביי אים זיך געבעטן.
— און עס וואַלקנט זיך אויך אַט דאַרט אין יענער זייט — האָט דער אַלמער דינער צוגעגעבן.

— דערצייל אונדז צו ערשט וועגן דער רייזע — האָבן די קיניג דער אים אַרומגערינגלט.

אַבער אַברבנאַל איז שוין געווען אַנגעטאָן אין זיין רייזע-מאַנטל און זיי קורץ געענטפּערט: דער קיניג רופט.

זיין הויזגעזינט האט גוט פארשטאנען דעם ענטפער. זיי האבן שוין פון פריער געוואוסט, אז קיין זאך קען אים ניט צוריקהאלטן פון זיין ארבעט פארן קיניג. זיי האבן זיך מיט אים אפגעזענגט און אים ארויסבאגלייט ביז צום טויער.

דאן יצחק אברבנאל האט געריסן דורך די גאסן פון ליסבאן, וואו קינד און קייט האבן אים געקענט און וואו אלע האבן אים מיט אכטונג געגריסט פון די פענצטער און פון די באלקאנען. ער האט ליב געהאט די שיינע הימשטאט זיינע, וואו ער איז געבוירן געווארן און אויפגעוואקסן, און ווען ער איז געווען אונטער וועגנס האט ער נאך איר שטארק געבענקט. ער האט זיך איצט געפילט גליקלעך, וואס ער איז ווידער אין דער היים און וואס ער פארט ווידער מיט דעם באקאנטן וועג צום קיניג אין פאלאץ אריין. ווען ער איז ארויס-געריסן פון שטאט און זיך אוועקגעלאזט מיט א שמאלן פעלדוועג צווישן וויינגערטענער זיינען געדאנקען פארנומען געווארן פון די נייע פלענער, וואס ער פירט צו דעם יונגן קיניג. פלענער ווי אזוי צו העלפן דעם פאלק וואס איז דורכן קריג פארארעמט געווארן. „די זון שיינט אויף און זי פארגייט“ — האט ערגעץ פון די פעלדער צו אים זיך דערמארטן א געזאנג און אים אויפגעוועקט פון טראכטן. אברבנאל האט אויפגעהויבן די אויגן צו דער פארנאכ-טיקער זון, וואס האט זיך גענומען ציען צום זיים פון הימל און אין גוטן מוט נאכגעזונגען די ווערטער: די זון שיינט אויף און זי פאר-גייט.

פלוצעם איז פאר זיינע אויגן ווי אויסגעוואקסן א רייטער און אים פארצאמט דעם שמאלן וועג. דער רייטער איז אין גאנצן געווען איינגעהילט אין א שווארצן מאנטל, פון וועלכן עס האבן בלויז צוויי אויגן ארויסגעקוקט. ער האט אברבנאל גיך אריינגעשמופט א בריוו אין האנט און באלד פארשוואונדן געווארן. אברבנאל האט געעפנט דעם בריוו און גענומען לייטענען:

דאן יצחק אברבנאל זיי וויסן, אז דער קיניג זשואן דער צווייטער האט ארויפגעווארפן די גאנצע שולד פון דער פארלוירע-נער מלחמה אויף די נאענטסטע ראטגעבערס און פריינד פון זיין

פאָטער. ער קלאַגט זיי אַלע אָן אַלס פאַררעטער, און ער הרגעט זיי
אויס שטילער־היים. אויך אויף דיר־וואָרט דאַרט בײַם קיניג דער
טויט.

אַברבנאל איז אַ צעמומלמער געבליבן שמיין און געקוקט אויף
דער אומבאַקאַנטער שריפט ווי אויף אַ רעטעניש. ער האָט אַבער
באַלד דערפון זיך אויסגעלאַכט. — ניין, עס קען נישט זיין. דער קי-
ניג וואָס איז אויסגעוואַקסן פאַר זיינע אויגן, קען אים צו גוט און ער
וועט אים אין פאַרראַט נישט באַשולדיקן האָט ער געטראַכט און אַ
טרייב געטאַן דאָס פּערד.

ער איז אַפּגעפאַרן אַ שטיק וועג און ווידער האָט אים אַ רייטער
איבערגענומען. דאָס מאַל איז עס געווען אַ הויזפריינד פון
אַברבנאלס יוגנט־חבר, פון דעם הערצאָג פּערנאַנדאָ.
— וואוהין פירט דיין וועג? — האָט אַברבנאל אים באַגריסמט.

— צו דיר, דאָן יצחק אַברבנאל — האָט דער רייטער געענט-
פּערט — שטעל זיך נישט פאַרן קיניג, ווייל דו וועסט פון זיין בלוטיקן
הויף נישט אַרויסקומען מער קיין לעבעדיקער. דער אורטייל, אַז דיין
גאַנץ פאַרמעגן זאל צוגענומען ווערן אין דער קיניגלעכער שאַצקאַ-
מער און אַז דו זאָלסט שטאַרבן מיט דעם שענדלעכן טויט פון אַ
פאַררעטער — איז שוין אונטערגעשריבן.

— אַכער ווי איז עס מיגלעך? — איז אַברבנאל געוואָרן אויסער
זיך — איך וועל צופאַרן צו מיין געטרייען פריינד דעם הערצאָג און
מיט אים ריידן.

— דיין פריינד, דער הערצאָג פּערנאַנדאָ איז טויט. דער קיניג
האָט אים פונקט ווי דורך געשיקט רופן און אים באַלד געהייסן אומ-
ברענגען — האָט דעם הערצאָגס הויזפריינד מיט געוויין אין זיין
קול אים אַנגעזאָגט די טרויעריקע ניס — פאַרליר נישט קיין מינוט.
אַנטלויף שוין פון פאַרמוגאַל און ראַטעווע דאָס לעבן — האָט ער
זיך אַפּגעזעגנט מיט אַברבנאל און אַוועק צוריק מיט דעם זעלבן
וועג, מיט וועלכן ער איז געקומען.

— אַ, גאַט, פאַרלאָז מיך נישט! — האָט אַברבנאל אַרויסגע־רעדט
און אין גאַלפּ זיך אַוועקגעלאָזט מיט די פּעלדער.

אין שפעטער נאכט האט דאן יצחק אברבנאל גערומט אין פעלד, אונטער אן אויסגעשטערנטן הימל, דעם קאפ אָנגעלענט אָן אַ שמיין. ער האט געוואוסט, אז סאלדאטן יאָגן זיך אַרום אויף די וועגן מיט דעם באַפעל פון דעם קיניג אים צו ברענגען לעבעדיק אַדער טויט. ער האט זיך קלאָר פאַרגעשטעלט ווי צעשראַקן זיין פאַמיליע וועט זיין ווען די וועכטער פון קיניג וועלן באַפאַלן זיין הויז און אַוועק-רויבן זיין פאַרמעגן. ער האט אַבער רואיק אָנגענומען זיין גורל.

אַברבנאל האט פאַרמאַכט די מידע אויגן און עס האט זיך אים אויסגעווויזן, אז ער איז גאָר אַ קליין יינגל און אז ער זיצט מיט זיין טאַטן אין גאַרטן. דער טאַטע דערציילט אים וועגן זיינע זיידעס און עלטער-זיידעס, ווי אַזוי זיי זיינען פאַרפאַלגטע פון פיינד. ניט איין מאל געשלאָפן אויפן פרייען פעלד.

אז דער מאַרגנשטערן האט זיך באַווויזן האט אברבנאל זיך אויפגעהויבן פון זיין האַרטן געלעגער און מיט באַנייטן מוט זיך אַוועקגעלאָזט צו די גרענעצן פון שפּאַניע.

אין שפּאַניע

ווען דאָן יצחק אברבנאל האט באַטראָטן די שפּאַנישע ערד, האט ער אָנגעשריבן אַ בריוו צו דעם קיניג פון פאַרמוגאַל. עס איז אים געגאַנגען אין לעבן ריינצואוואַשן פון דעם שענדלעכן בילבול זיך אליין און דעם הערצאָג, זיין פריינד, וואָס מען האט אים אומ-שולדיקערהייט אומגעבראַכט. אין רירנדיקע ווערטער האט ער קלאָר אויפגעווויזן ווי געטריי און ערלעך דער הערצאָג און ער זיי-נען געווען צום לאַנד. אברבנאל האט געהאַט אַ סך גלויבן אין מענטשן. ער האט געהאַפּט, אז דער קיניג וועט איינזען ווי אומ-גערעכט ער איז געווען צו אים און ער וועט אים דערלויבן זיך אומ-צוקערן אַהיים צו זיין פאַמיליע, צו זיין לאַנד און צו די יידן פון פאַרמוגאַל, וואָס זיינען דאַרט אָן אים געבליבן ווי פאַריתומטע. מיט אומגעוולד האט ער געוואַרט אויף אַן ענטפער. אַבער דער בריוו האט דעם יונגן קיניג ניט גערירט. אַנשטאַט אָן ענטפער איז פון פאַרמוגאַל צו אברבנאל אָנגעקומען זיין פאַמיליע אַ באַרויבטע און אַ דערנידעריקטע.

אברבנאל האָט מיט זיין פאמיליע זיך באזעצט אין דער שטאָט

www.libtool.com.cn

מאַלעדאָ.

מיט גרויס כבוד האָבן די יידן פון שפּאַניע אויפגענומען דעם יידישן פירער, וואָס זיין נאָמען איז זיי נאָך פון פריער געווען גוט באַקאַנט. עס האָבן זיך אַרום אים אָנגעהויבן קלייבן געלערנטע לייט, עס זיינען צו אים געקומען אַ סך פריינד און פאַרערערס און זיי האָבן זיך אַלע באַמיט ער זאָל פאַרגעסן, אַז ער איז אין דער פרעמד.

אברבנאל האָט מיט גרויס חשק זיך איצט ווידער גענומען אַרבעטן אויף זיין לעבנסווערק, אויף דער אויסטייטשונג פון תנך. ער האָט זיך פאַרטיפט אין לערנען און ער האָט איצט מיט דער פען, זיך געשמעלט אין דינסט פון זיין פאַלק. ער האָט מיט זיין וואַרט געמונטערט יידן, זיך פעסט צו האַלטן ביים גלויבן.

טרויעריק איז געווען דאָס לעבן פון די יידן אין שפּאַניע ווען אברבנאל איז צו זיי געקומען און זיין וואַרט איז פאַר זיי געווען זיי אַ לייכטמורעם פאַר זעגלערס אויף אַ שטורעמדיקן ים.

די דינער פון דער קאָמונישער קירך זיינען וואָס אַ מאָל פאַר-ביסענער געוואָרן קעגן די יידן, וואָס האָבן זיך ניט געוואַלט שמדן. מע האָט אין נאָמען פון קריסטענמוס אַלע מאָל איינגעפירט נייע גע-זעצן קעגן זיי. מען האָט יידישע סוחרים ניט צוגעלאָזט צו די מאַרק-פלעצער, מע האָט פון יידישע רעגירונגס-בעאַמטע אין מיטן גאַס אַראַפּגעריסן די קיניגלעכע קליידער און זיי פאַרטריבן פון זייערע שמעלעס. אויף די גרעסטע יידישע דאָקטוירים האָט מען אויסגע-טראַכט בילבולים, אַז זיי טראַגן סס אונטער זייערע נעגל און מע האָט זיי פאַרבאַטן צו היילן קריסטלעכע קראַנקע. דאָס לאַנד איז פול געוואָרן מיט רויבערס און מערדערס, וואָס האָבן פון אַלע זייטן געלויערט אויף די יידן.

די גלחים פלעגן אין יענער צייט איבער גוואַלד כאַפּן יידישע קינדער און זיי אַפּשמדן. די צאָל פון די נייע „קריסטן“ איז גע-וואַקסן און די גלחים האָבן זיך געפרייט.

זוי אַנטוישט און אויפגעבראַכט זיינען זיי אַבער געוואָרן ווען זיי האָבן זיך דערוואוסט, אַז די טויזנטער נייע „קריסטן“ פירן אַ

מאפלט לעבן, אז כאטש זיי גייען אין קירך אריין פירן זיי זיך אין
www.libtool.com.cn זייערע היימען ווי פרומע יידן.

— מיט גליענדיקע צוואנגען וועלן מיר פון אייערע הערצער
ארויסרייסן דעם אלטן גלויבן, פארשאלטענע וואס איר זייט! מיר
וועלן אייך פאר אייער איינגעשפארטקייט שווער באשטראפן, —
האבן די פאנאטישע קירכן-דינער געקריצט מיט די ציין און זיך גע-
בייזערט. זיי האבן די נייע קריסטן געשמעמפלט מיט דעם צונא-
מען מאראנען, וואס דאס מיינט פארשאלטענע.

די נייע קריסטן האבן אבער מיט דעם נייעם צונאמען זיך ניט
געשמעט און פאר דער ווארונג האבן זיי זיך ניט איבערגעשראקן.
פארקערט, די יידישע געזעצן און מינהגים זיינען זיי וואס א מאל
טייערער געווארן און זיי האבן אין די קעלערן און אין אנדערע בא-
העלטענישן זיי הייליק אפגעהיט.

די גלחים האבן זיך ארומגעזען, אז זייער מי פון יארן איז אין
גאנצן געווען אומזיסט און זיי האבן ניט גערוט ביז זיי זיינען געקו-
מען אויף א נייעם פלאן.

די הערשערס פון שפאניע זיינען דעמאלט געווען פערדינאנד
און איזאבעלא. דאס קיניגלעכע פאר איז געווען זייער פרום און
זייער געריק נאך רייכקייט. די קיניגין איזאבעלא האט מען דער-
צויגן אין א קלויסטער. איר דערציער איז געווען דער פאנאטישער
גלח מארקוועמאדא. זי האט יארן לאנג געמארטן דאס פשוטע
קלויסטער-קלייד. פון קליינזייט אויף האט מען זי געלערנט, אז א
מענטש דארף זיך פירן איינפאך. ווען זי איז געווארן א קיניגין —
האט זי ליב געהאט זיך צו פוצן אין די טייערסטע קליידער און גע-
וואלט האבן וואס מער צירונג. פארמעגלעכע לייט, וואס פלעגן
אריינקומען אין קיניגלעכן הויף, האבן איר געבראכט די טייערסטע
פערל און דימענטן. א רייכער מאראן האט איר געשענקט א זעל-
מענעם האלדובאנד, וואס איז ווערט געווען צענדליגער טויזנטער
דוקאטן, אבער איר ליידנשאפט צו באקומען נאך און נאך האט זיך
ביי איר ניט איינגעשטילט.

די גלחים האבן גוט געקענט די געלמגעריקייט פון די הערשערס

און זיי האָבן מיט זייער הילף אַרויסבאַקומען אַ דערלויבעניש פון דעם פּויפּסט אין רוים אויף איינצופירן אין שפּאַניע אַ קירכן-גע-ריכט, און אינקוויזיציע אויף צו באַשטראַפּן אַלע קריסטן, וואָס זיינען ניט גענוג פרום.

— די רייכסטע פון לאַנד טראַגן דעם צלם און לעסטערן אים. זיי מוזן שווער באַשטראַפּט ווערן און זייערע פאַרמעגנס מוזן צו-גענומען ווערן אין די קיניגלעכע שאַצקאַמערן. — האָבן זיי גע-האַלטן אין איין ריידן פאַר דעם קיניגלעכן פאַר און גאַטספאַרכטיק געפּינטלט מיט די אויגן.

דאָס גרויסע עשירות פון די מאַראַנען האָט גערייצט פּערדי-נאַנדן און אויזאַבעלאַן און זיי האָבן מיטגעהאַלפּן, אז מע זאל וואָס ניכער איינפירן דאָס הייליקע געריכט.

מיט גרויס פאַרראַד האָט מען אין דעם יאָר 1481 אָנגעצונדן אין שפּאַניע דאָס ערשטע פּייער פון דער אינקוויזיציע אויף צו פאַרברענען די ניט-גלייביקע. קריסטלעכע גלחים זיינען געוואָרן אזוי ווי די פאַרצייטיקע געצנדינערישע פּריסטערס, וואָס פּלעגן ברענגען לעבעדיקע מענטשן פאַר קרבנות צו זייערע געטער.

די גלחים צוזאַמען מיט פאַנאַטישע קאַטאָליקן האָבן ווי יענער מיט שפּירדיג זיך אַרויסגעלאָזט כאַפּן מאַראַנען. מיט טויזנט אויגן האָט מען יעדן איינעם גענומען היטן און נאַכשפּיאַנירן.

— הייליקער פּאַטער, איך האָב געכטן געזען ווי מיין מייסטער האָט זיך פאַר נאַכט אַוועקגעשמעלט מיטן פנים צום מזרח און דאַכט זיך אַז זיינע ליפּן האָבן זיך באַוועגט.

— ביי מיינע שכנים איז דעם שבת ניט געגאַנגען קיין רויך פון קוימען. ניט אַנדערש נאָר זיי היטן אָפּ דעם יידישן רוטאַג! — האָט מען יעדע קלייניקייט וועגן די נייע קריסטן גיך אָפּגעטראָגן צו די גלחים. פאַר דער מינדסטער קלייניקייט האָט מען די מאַ-ראַנען פאַרשלעפּט אין די אונטערערדישע טיפּע געפּענגענישן פון דער אינקוויזיציע פון וואַנען עס איז זעלמן ווער צוריקגעקומען.

מיט דער צייט איז דער קיניגניס לערער, דער הייליקער מאַרק-זועמאַדאָ, געוואָרן דער הויפּט-אינקוויזיטאָר פון דעם קירכלעכן גע-

ריכט און ער האט צוגערראכט די גרויזאמסטע מאטערנישן פאר די באשולדיקטע. זיין נאמען האט אנגעווארפן א שרעק אפילו אויף קריסטן. די מאראנען זיינען געלאפן וואו די אויגן האבן זיי גערטראגן. זיי האבן זיך באהאלטן אין די בערג, אין טיפע היילן און אין דער געדיכטעניש פון וועלדער. די ווילדע חיות פון וואלד האבן זיי ווייניקער געשראקן ווי די בלוטיקע נעגל פון דעם אינקוויזיטאר.

אנגעטאן אין א שווארצן מאנאכן-קלייד, אין איין האנט א גרויסן צלם און אין דער אנדערער אן אנגעצונדן וועקסן ליכט, איז ער נעכט גאנצע ארומגעגאנגען אין די טיפע פינצמערע קעלערן פון דער אינקוויזיציע און צוגעקוקט ווי די אומגליקלעכע ווערן געמאטערט. ער האט גערן פארנומען דאס קרעכצן פון די געפייניקטע און ער האט ליב געהאט צו שמעקן דאס בלוט, וואס האט געטריפט פון זייערע לייבער.

— מיר ווילן ראטעווען אייערע נשמות. — האט ער מיט וויל-דער הנאה געקייכט און זיינע אויגן האבן זיך געצונדן ווי ביי א וואלף, וואס האלט זיין לעבעדיקן קרבן צווישן די ציין. — קושט דעם צלם! — האט ער גערעדט צו די פארבלוטיקטע, וואס האבן פון אונטער די טארטור-רעדער און פון אונטער די צעגליטע אייזנס, שוועבנדיק צווישן לעבן און טויט, מיט פארזאכטונג אים געקוקט גלייך אין פנים אריין.

— פופצן מויזנט מאראנען זיינען שוין פארשפארט אין די געפענגענישן, דריי הונדערט ניט-גלייביקע האט מען שוין פארברענט לעבעדיקערהייט, זיינען געקומען באריכטן אין קיניגלעכן הויף אריין. און דאס קיניגלעכע פאר האט מיט רעליגיעזן פייער אין זייערע אויגן געציילט דאס גאלד, וואס מע האט צוגערויכט ביי די פארמשפטע.

דאן יצחק אברבנאל אין קיניגלעכן הויף

דאן יצחק אברבנאל האט מער נישט געקענט רואיק זיצן און שרייבן זיינע ביכער. הילפלאזע און פארפאלגטע האבן וואס א מאל אלץ מער אנגעהויבן קומען צו זיין מיר.

— באשיץ אונדז, זיי האבן אויסגעמראכט אויף אונדז, אז מיר

האָבן געקוילעט אַ קריסטלעך קינד אויף צו באַנוצן זיין בלוט פאַר מצות! העלף אונדז, מיר זיינען מאַראַנען, מיר ווילן לערנען אונד-זערע קינדער יידישקייט און קענען ניט, ווייל די מערדערס היטן אונדז פון אַלע זייטן! העלף אונדז, באַשיץ אונדז! — האָבן אומ-גליקלעכע געשמרעקט צו אים די הענט מיט געבעט.

די פּייערן פון דער אינקוויזיציע האָבן ביי אים גערויבט דעם שלאָף.

אַפילו ביי נאַכט זעט ער ווי עס ציט זיך די לאַנגע פּראַצעסיע דורך די אויסגעפּוצטע גאַסן פון שטאָט. פּאַרויס גייען די פּאַר-מישפּטע. זיי זייענען באַרוועט, אַבער זייער טראַט איז פעסט. זייערע פּנימער זיינען אויסגעמאַגערט און בלאַס, אַבער זייערע אויגן לייכטן מיט זיכערקייט. זייערע ליפּן באַוועגן זיך שטיל און כאַמט עס באַגלייט זיי דאָס געזאַנג פון אַ קירכן-כאַר דוכט זיך אים, אַז ער הערט דעם וואַנדערלעכן קלאַנג פון די ווערטער: — „און אַז איך וועל אַפילו גיין אין טאָל פון טויט וועל איך ניט מורא האָבן פאַר קיין שלעכטס, ווייל דו, גאָט, ביסט מיט מיר“.

אַנגעמאַן זיינען די פּאַראַרטיילטע מאַראַנען אין מאַנטלען, גע-מאַכט פון געלער זאַק-לייוונט. אויף די מאַנטלען זיינען אויסגע-מאַלט רויטע צלמים און משונהדיקע טייוואַלים, אַרומגענומענע פון פּלאַמען. דערפאַר זיינען אַבער זייערע באַגלייטערס, די גלחים, אויסגעפּוצט אין פּאַרביקע קליידער און אין שוואַרצע מאַנטלען. זיי טראַגן צלמים, פּאַנען, לאַנגע ברענענדיקע ליכט און זייערע פּנימער שיינען מיט דער פּרייד פון ניצחון. אַ גרויסער עולם שטראַמט פון אַלע זייטן און באַגלייט די פּראַצעסיע מיט ווילדע קולות ביז צום שייטער-הויפּן. פון אַן אויפגעשטעלטער פּלאַטפאָרם רעדט דאָרט אַ גלח וועגן דער מענטשנליכע פון דער קריסטלעכער רעליגיע און אַלע הערן זיך צו. צום לעצטן מאַל ווענדט זיך דער גלח צו די פּאַר-מישפּטע, אַז זיי זאָלן כאַמט פאַרן טויט ראַטעווען זייערע נשמות און זיך אַפּזאָגן פון דעם יידישן גלויבן. ער וואַרט אויף אַן ענטפּער און מיט אים וואַרט געשפּאַנט דער גאַנצער עולם. אַבער די מאַראַ-נען הערן אים אַפילו ניט. זיי זינגען איצט אויס מיט גרויס דער-

הייבנקייט זייער לעצט געזאנג צו גאט פון אברהם, יצחק און יעקב.
א ריכטער, אנגעטאן אין קיניגלעכע קליידער, לייענט אויפן קול
דעם אורטייל און דאס פייער הייבט אן ארויסשלאגן פון שייטער-
הויפן מיט א העלער רויטקייט. מיט געזאנג און מיט געהויבענע
קעפ גייען די פארמישפטע אין פייער אריין און די פלאמען הילן זיי
אוי. דאס פייער צעפלאקערט זיך שטארקער, הייבט זיך וואס א
מאל העכער און דונערט פון זיך ארויס די ווערטער „שמע ישראל“!

— אין פייער אריין מיט אלע ניט-גלייביקע! — זאלן זיי ברע-
גען! — הערן זיך געשרייען פון אלע זיימן. אבער אנדערע פון
צווישן עולם צלמען זיך און מורמלען אין דער שטיל: זיי ברענען
אויס א שאנדפלק אויף אונדזער רעליגיע, פארגיב זיי, האר אין
הימל, ווייל זיי ווייסן ניט וואס זיי טוען.

דאס פייער האט פארשלונגען די מומיקע מאראנען, אבער
אברכנאלן דוכט זיך, אז זיי האבן, איינגעוויקלטע, אין פלאמען,
אזועקגעשאפט איבער די קעפ פון דעם גרויסן עולם. — אייביק
איז דער, וואס קען אזוי שטארבן פאר זיין גלויבן! — האט ער
דערביי געטראכט.

דאן יצחק אברכנאל האט ניט איין מאל אין מיטן נאכט זיך
אויפגעהויבן פון געלעגער און ווי א געפאנגענער לייב ארומגע-
שאפט איבערן צימער. ער האט געוואלט אלעמען העלפן. אלעמען
באשיצן, אבער קעגן דעם ווילדן טארקוועמאדא איז ער געווען
מאכטלאז. אין די שלאפלאזע נעכט האט ער ניט איין מאל געטראכט
מיט בענקשאפט פון יענער גליקלעכער צייט, ווען ער האט געלעבט
אין פארמוגאל און געהאט א סך מאכט ביי דעם דארטיקן קיניג.

אבער א ניי ליכט פון האפענונג איז פאר אים אויפגעגאנגען.
אין פריילינג פון דעם יאר 1484 האבן פערדינאנד און איזאבלעלע
צו אים געשיקט א שליח און אים געבעטן צו קומען זיך שמעלן אין
קיניגלעכן דינסט.

אברכנאל האט גראד אין יענער צייט אנגעהויבן שרייבן א בוך
וועגן די פארפאלגונגען אויף יידן אין פארשיידענע ציימן און כאטש
עס איז אים ניט אזוי לייכט געווען איבערצולאזן די ארבעט אין

מיטן, האָט ער אַבער באַשלאָסן גלייך צו גיין אין קיניגלעכן הויף אַרײַן.

— אין יעדן מענטשן איז דאָ עפעס גוטס פאַרבאָרגן. איך מוז איצט גיין זוכן דאָס גוטע ביי די הערשערס פון שפּאַניע. אפשר וועל איך מיט מיין דינסט פאַרן לאַנד ביי זיי אויפוועקן רחמנות צו די געפייניקטע. אפשר וועל איך קענען אַפּשרײַען גיירות קעגן אונד-זערע ברידער— האָט ער גערעדט צו זיין פאַמיליע און צו זיינע פריינד און זיך גענומען קלייבן אין וועג אַרײַן.

אַברבנאלס הויכער שטערן, זיינע לויטערע קלוגע אויגן, זיין ברייטע טונקל-גרויע באַרד, זיין שטאַלצער גאַנג און זיין גאַנצער פאַרנעם האָט ביי דעם קיניגלעכן פאַר אַרויסגערופן גרויס אַכטונג צו אים און זיי האָבן אים אויפגענומען ווי אַ נאַבלמאַן.

— מיר האָבן אין אונדזער לאַנד אַפט געהערט דערמאָנען דעם נאַמען אַברבנאל מיט אַ סך לויב — האָט די קיניג צו אים גערעדט אין אַ פריינדלעכן טאָן.

— אונדזער לאַנד נייטיקט זיך אין געלערנטע און אין פאַר-שטאַנדיקע מלוכה-לייט — האָט דער קיניג זיך געווענדט צו אים.

פון דער וואַרעמער אויפנאַמע האָט זיך אַברבנאל באַלד דער-פילט היימיש. עפעס האָט ער זיך איצט ווי ניט געוואַלט גלייבן, אַז דאָס קיניגלעכע פאַר, וואָס רעדט צו אים, דעם יידן, אַזוי מילד און אַזוי פריינדלעך, שרייבט אונטער די אַלע גרויזאַמע אורטיילן פון דער אינקוויזיציע. ער האָט צו ערשט זיי באַדאַנקט פאַר דער גאַסטפריינדלעכקייט וואָס מע האָט אים אַרויסגעוויזן אין שפּאַניע און זיי דערנאָך געלאָזט וויסן, אַז ער איז גרייט צו דינען.

— איך האָב זיך אומגעקערט צו דער ערד, וואו עס רומט דאָס געביין פון אַ סך דורות פון מיינע עלטער-זיידעס און איך וועל זיך באַמיען מיט מיין דינסט צו דער קרוין ווערט צו זיין צו קענען אַנרופן דאָס לאַנד שפּאַניע אויך מיין היים. איך ווייס אַז די לאַג-גע מלחמה, וואָס שפּאַניע פירט מיט די מורן פון גראַנאַדאַ, גראַבט אונטער דאָס וואוילזיין פון לאַנד. אַבער . . . און אַברבנאל האָט גלייך אָנגעהויבן פאַרלייגן פאַרשיידענע פלענער.

דאס קיניגלעכע פאר און אלע הויפלייט האבן פארנאפטע זיך
צוגעהערט צו אברבנאלס קלוגע רייד און צו זיינע וויכטיקע פלע-
נער. זיי האבן באוואונדערט זיין חכמה און געשטוינט, וואס ער,
כמעט נאך א פרעמדער אין לאנד, איז אזוי גוט באקאנט מיטן צו-
שטאנד פון דער גאנצער שפאנישער מלוכה. אפילו די גלחים, וואס
זיינען געקומען דערמאנען די הערשערס אן די געזעצן, וואס פאר-
באטן א יידן צו פארנעמען א רעגירונג-שמעל, האבן ווי פארלוירן
דאס לשון און מיט גרויס אויפמערקזאמקייט זיך צוגעהערט.

א נייער שטראל פון האפענונג

די פייערן פון דער אינקוויזיציע האבן זיך אויסגעשפרייט
איבער א סך שמעט און זייער רויך האט שווארץ געמאכט די הימ-
לען. גרויס זיינען געווען די פארמעגנס פון די מאראנען, וואס האבן
געשטראמט אין דער קיניגלעכער קאסע. אבער דאס בלוטיקע גאלד
איז פאר די הערשערס ניט געווען מזלדיק. עס איז פון אונטער די
הענט ווי אויסגערונען געווארן. די מלחמה, וואס שפאניע האט יארן
לאנג געפירט מיט די מורן פון גראנאדא, האט אליין איינגעשלונגען.
די מלוכה איז געווארן וואס א מאל ארעמער. ערשט ווען אברבנאל
איז געווארן דער פינאנץ-מיניסטער האט דאס לאנד אנגעהויבן קו-
מען צו זיך.

אברבנאלס אונזען אין קיניגלעכן הויף און ביים שפאנישן פאלק
איז געוואקסן פון טאג צו טאג.

אין דער צייט ווען דער ווילדער טארקוועמאדא מיט זיינע
ארויסהעלפערס האבן מיט פארשיידענע בילכולים און מיט פייער
און שווערד געזוכט צו דערנידעריקן דעם יידישן נאמען, האט א
נייער שטראל פון האפענונג א שלאג געטאן צו די הערצער פון די
באטריבמע שפאנישע יידן און מאראנען:

— דאן יצחק אברבנאל איז געווארן די רעכטע האנט פון דער
קרוין!

— דער פירשט פון ישראל וועט איצט זיך קענען אָננעמען
אונדזער קרויודע און ער וועט אונדו אויסלייזן פון אונדזער פיין!

— דער איידעלער פירער וועט העלפן אויסלעשן דאס העלישע
פייער, וואס ברענט אונדזערע טרייט!
www.libtool.com

— ער וועט אונדז נאך צוריקברענגען די גאלדענע צייטן פון
א מאל!

דאס איז אויך געווען אברבנאלס חלום. ער האט אלץ געמאן
צו מאכן דאס לאנד רייך און שטארק. ער האט געוואלט אז שפא-
ניע זאל ווידער אויפבליען, אז עס זאל הארטן, ווי א מאל, ווידער
הערשן פרידן און פריינדשאפט צווישן אלעמען, צווישן ייד און נימ-
ייד.

א האנק זיין געטריישאפט צום לאנד, מיט זיין ערלעכקייט און
מיט זיין חכמה האט אברבנאל גיך געקראגן א סך פריינד אין קיניג-
לעכן הויף און אין גאנצן לאנד. ער האט אלץ מער און מער געקענט
זיך איינשמעלן פאר די יידן און פאר אלע פארפאלגטע. שטיל אין
הארצן האט ער אויך געפלאנט, מיט דער צייט אויסצופירן ביי די
הערשערס פון שפאניע און ביי דעם פויפסט פון רוים, אז מע זאל
פארלעשן די פלאמען פון דער אינקוויזיציע.

אבער דער הויפט-אינקוויזיטאר טארקוועמאדא, וואס איז גע-
ווען דער קיניגלעכער הויף-גלח, איז אים אלע מאל געווען אין וועג.
דער האס צו די יידן האט זיך ביי דעם פאנאטישן גלח נאך מער
צעברענט, ווען ער האט געזען ווי דאס קיניגלעכע פאר האט פאר-
בויגן די געזעצן פון דער קירך און דערהויבן א יידן צו אזא גרויס-
קייט. זיינע אויגן האבן זיך געצונדן מיט רציחה ווען ער האט אויפן
קיניגלעכן באפעל א מאל געמוזט פריי לאזן פון זיינע פארבלומטיקטע
הענט א קרבן, אויף וועלכן ער אליין, אדער זיינע געטרייע דינער,
האבן אויסגעטראכט א בילכול. — עס איז דעם ייד אברבנאלס בא-
פעל און ניט דעם קיניגס! — האט ער א בייזער געברומט.

אברבנאל איז אים געווען ווי א דארן אין די אויגן. אלע הויפלייט
אין קיניגלעכן פאלאץ, און אפילו די הערשערס, האבן געקושט דעם
זוים פון טארקוועמאדאס הייליקע קליידער, נאר ניט אברבנאל. ווען
אלע האבן זיך פרום געבוקט צו דעם הויף-גלח, איז זיך אברבנאל
געזעסן א רואיקער און גאר דעמאלט געטראכט פון דעם פארצי-
ייד.

טיקן פרומען יידן מרדכי, דעם איינציקן מענטשן אין דעם קיניג-
לעכן הויף פון דעם פערסישן מלך אחשוורוש, וואָס האָט נים געקניט
און זיך נים געבוקט פאר דעם רשע המן. דער פארביסענער מאַרק-
וועמאָדאָ האָט געברענגט פון צאַרן, ווען ער האָט געזען די רואיקייט
פון דעם יידישן פינאַנץ-מיניסטער. אַבער אַברבנאל האָט דעם ביי-
טערן שונא פון די יידן דורכגענומען מיט זיין פעסטן בליק און צו
אים שמוס גערעדט: — אומזיסט איז דיין מין! צי ביסטו דען דער
ערשמער, וואָס האָט זיך אָנגעזעצט אויף מיין פאַלק און אויף מיין
גאַט? מיין שטאַם און מיין גלויבן האָבן זיי אַלעמען איבערגעלעכט.

די יידן אין שפּאַניע האָבן אָנגעהויבן אַ ביסל פרייער אָפּצו-
אַמעמען. אויך די מאַראַנען, וואָס האָבן זיך געהאַלטן נאַענט צו
די יידן, זיינען געוואָרן מומיקער אין זייער קאַמף און זיי האָבן אָפּילו
זיך דערוועגט צו באַפאַלן זייערע פייניקערס.

איינ מאל האָט מען מאַרקוועמאָדאָן געלאָזט וויסן, אַז מען האָט
דערשמאַכן איינעם פון זיינע געטרייסטע אינקוויזיטאָרן. די ניים
האַט אויף אים אָנגעוואָרפן אַ גרויס שרעק, און ער האָט זיך אַרומ-
גערינגלט מיט הונדערטער באַוואָפנטע באַגלייטערס. דער פייניקער
פון מיוזנטער איז שמענדיק געווען אַ שרעקעוודיקער, אַבער איצט
האַט ער אָנגעהויבן מורא צו האָבן פאַר זיין אייגענעם שאַטן. עס
האַט זיך אים אָנגעהויבן דוכטן, אַז אָפּילו בישאָפּן און גלחים לויערן
אויף אים. עס איז אים פאַרגעקומען, אַז זיינע געטרייסטע ריכ-
טערס פון דער אינקוויזיציע זיינען אַליין מאַראַנען און ער האָט אַ
סך פון זיי געהייסן פאַרברענען לעבעדיקערהייט.

אַברבנאלס גרויסקייט, די מומיקייט פון די מאַראַנען האָט אים
ניט געלאָזט איינליגן אויף זיין געלעגער. ער האָט געזוכט זיך צו
פאַרגעסן אין די קעלערן פון דער אינקוויזיציע און ביי די פלאַקערן-
דיקע שייטער-הויפּנס. ער האָט נים נאָר לעבעדיקע מענטשן געלאָזט
פאַרברענען נאָר אויך אויסגענראַבענע סקעלעטן פון שוין לאַנג
פאַרשמאַרבענע, וועמען ער האָט באַשולדיקט, אַז זיי זיינען ביים
לעבן נים געווען גענוג פרום.

אין די קעלערן צווישן די געפייניקטע און ביי די פייערן, האָט

זיין הארץ זיך געשמארקט און עס זיינען פאר אים אויפגעגאנגען
נייע פלענער קעגן די „ניט-גלייביקע“.

www.libtool.com.cn

אין נאָמען פון דרייאַיניקייט און אין נאָמען פון גאָלד

דער פינאַנץ-מיניסטער דאָן יצחק אַברבנאל האָט אין איינע
עטלעכע יאָר אויפגעריכט דאָס לאַנד און געהאַלפן שפּאַניע דערפירן
די פאַרשלעפּטע מלחמה קעגן די מורן צו אַן ענדגילטיקן זיג. אָנהייב
יאָר 1492 איז גראַנדאָס געפאַלן און דאָס שפּאַנישע פּאָל האָט מיט
גרויס פּרייד געפּייערט דעם זיג. אויסגעפּוצטע אין זייערע קיניג-
לעכע קליידער, זיינען פּערדינאַנד און איזאַבעלאַ באַגלייט פון טאַרק-
וועמאַדאָ און פון אַ גאַנצער פּראַצעסיע גלחים און הויפּלייט, מיט
פאַראַד אַריינגעפאַרן אין דער שיינער שטאַט גראַנדאָס. דאָס קי-
ניגלעכע פּאַר איז געווען באַגייסטערט פון דעם זיג און פון דער
רייכקייט, וואָס איז אַריינגעפאַלן אין זייערע הענט.

— פאַר אונדזער פרומקייט באַלוינט אונדז דער האָר אין הימל,
— האָבן זיי ביידע גערעדט צו טאַרקוועמאַדאָן. זיי האָבן אין גראַ-
נדאָס איבערגענומען דעם רייכן פּאַלאַץ פון דעם מורישן הערשער
און דער הויף-גלח איז געקומען אים אויסשפּריצן מיט הייליקן טויף-
וואַסער.

— אין נאָמען פון דער דרייאַיניקייט — האָט טאַרקוועמאַדאָ
שמיל געמורמלט און געטראַכט, אַז איצט איז די בעסטע צייט
פאַרצולייגן פאַר דעם קיניגלעכן פּאַר דעם פּלאַן, וואָס ער האָט אים
שוין לאַנג פאַרטראַכט.

— מיר האָבן באַזיגט און פאַרטריבן די ניט-גלייביקע מורן —
האַט ער אָנגעהויבן — אָבער שפּאַניע איז נאָך אַלץ ניט קריסטלעך.
הונדערטער טויזנטער יידן, וואָס האָבן געקרייציקט קריסטוסן, לעבן
אין די גרענעצן פון אונדזער לאַנד אונטערן שוץ פון קריסטלעכע
הערשערס. ניט גענוג, וואָס זיי זיינען איינגעשפּאַרט און ווילן ניט
אָננעמען דעם צייכן פון דעם צלם, רייסן זיי נאָך אָפּ טויזנטער נייע
קריסטן פון דער קירך. אין נאָמען פון דער דרייאַיניקייט באַשווער
איך אייך, אַז איר זאָלט אונטערשרייבן אַ באַפּעל, אַז די יידן זאָלן

אלע ווי איינער אריינטראגן זייער גאלד און זייער זילבער אין דער
קיניגלעכער שאצקאמער און אליין זאלן זיי פארלאזן שפאניע!
www.librtool.com.cn

— אין נאמען פון דער דרייאייניקייט... האבן די הערשערס
זיך איבערגעצלמט... און אין נאמען פון גאלד — האבן זיי שמיל
אין הארצן געטראכט און גענומען צוגרייטן דעם באפעל.

אברבנאלס עלצטער זון יהודה, וואס איז געווען דער הויף-דאק-
טער ביי דעם קיניגלעכן פאר, האט זיך דערוואוסט פון דער שרעק-
לעכער גזירה, נאך איידער מע האט זי ארויסגעגעבן, און ער איז
גיך אוועק וועגן דעם אנזאגן זיין פאטער. ער האט אבער ביי זיין
פאטער געטראפן עטלעכע קריסטלעכע הויפלייט, אברבנאלס נא-
ענטע פריינד, וואס זיינען שוין געקומען מיט די ניס.

— מארקוועמאדא האט פארבלענדט אונדזערע הערשערס און
זיי זעען ניט מער די גרויסע נוצן, וואס די יידן ברענגען דעם לאנד.
— דאס געזעץ וועט ניט נאר ברענגען אומגליק אויף די יידן,
נאר עס וועט גאנץ שפאניע רואינירן — האבן זיי גערעדט צו דעם
ידישן מיניסטער און אים פארגעשלאגן זייער הילף אפצושרייען די
גזירה.

— עס וועט ניט זיין אונדזער ערשמער גלות — האט אברבנאל
מיט א טרויעריקן שמייכל אויף די ליפן גערעדט צו זיינע גוטע
פריינד און צו זיין זון דעם הויף-דאקטער. ער האט גענוי זיך פאר-
געשמעלט זוי דער הויף-גלח האט צערייצט די קיניגלעכע אפעטימן
נאך דעם האב-און-גומס פון די שפאנישע יידן און ווי ער האט פאר-
כישופט די קאטוילישע הערשערס מיט זיינע גלאצנדיקע אויגן און
מיט זיינע פרומע רייד. פון דעסוועגן האט ער א מוטיקער זיך גע-
נומען צו דער ארבעט, ניט צו דערלאזן, אז מע זאל דאס געזעץ
ארויסגעבן.

מארקוועמאדא האט אבער ניט פארלוירן קיין צייט. נאך
איידער אברבנאל האט באוויזן צו זען דאס קיניגלעכע פאר האבן
זיי שוין געהאט דאס געזעץ אונטערגעשריבן.

מיט א שאלן פון טרומייטן האט מען אין איין פרילינגסאג פון
1492 אנגעזאגט אומעטום דעם באפעל: אין נאמען פון קיניג און

אין נאמען פון דער קיניגין ווערט באפוילן אלע יידן פון שפאניע
— אדער אנצונעמען דעם קריסטלעכן גלויבן אדער צו פארלאזן
דאס לאנד אין פיר חדשים צייט. די וואס וועלן דעם באפעל ניט
פאלגן וועלן באשטרעפט ווערן מיטן טויט.
די ניים איז ווי א דונער פלוצעם אראפ אויף די קעפ פון די
שפאנישע יידן.

— מירן מוזן פארלאזן דאס פאטערלאנד? פאר וואס?
— איבערלאזן מיין היים און מיין גארטן, וואס איך האב גע-
ירשנט פון מיינע עלטער-זיידעס? ווי איז עס דען מיגלעך? — האבן
זיי צעטומלטע איינער צום אנדערן גערעדט און עפעס ווי ניט גע-
גלייבט זייערע אויערן, וואס האבן געהערט אויסרופן די נייע גזירה.
— אונדזער וועגווייזער און אונדזער פירער, וואס איז אזוי
נאענט צו דער קרוין וועט עס ניט דערלאזן — האבן א סך פון זיך
געטריבן די פארצווייפלונג און געזוכט הילף ביי אברכנאלן.
פון אלע עקן לאנד, האבן יידן זיך איצט געווענדט צו אברכנאלן.
יידישע פירערס פון פארשיידענע שמעם, מאמעס, מאמעס און קיני-
דער האבן באלאגערט זיין הויז און אים נאכגעגאנגען אין די גאסן.
— גאט איז אונדזער ליכט און דו ביסט אונדזער אַנשפאר.
— וואוהיך? ווייז אונדז דעם וועג! ראטעווע אונדזערע קיני-
דער — האבן פון אלע זייטן צו אים זיך געטראגן קולות, פול מיט
געוויין און געבעט.

— עס דרימלט ניט און עס שלאפט ניט דער הימער פון ישראל!
וואס קענען אונדז דען מענטשן טון ווען אונדזער גלויבן איז אונדזער
פעסטונג? — האט אברכנאל געטרייסט און געמונטערט די יידן
פון נאענט און ווייט און מיט לייב און לעבן געוועקט דאס געווייסן
פון זיינע קריסטלעכע פריינד קעגן דעם געזעץ. ער האט צוזאמען
מיט נאך יידישע פירערס און רבנים אויפגעזאמלט צווישן יידן א
גרויס פארמעגן פון הונדערטער מויזנטער דוקאטן. מיט דעם גאלד
האט ער זיך אוועקגעלאזט צו דעם קיניגלעכן פאר מיט דער האפע-
נונג, אז עס וועט זיך אים איינגעבן אויסצולייזן זיינע ברידער פון
דער שרעקלעכער גזירה.

ערגען ווייט וועט א נייע וועלט אויפגיין

www.libtool.com.cn

ארום דעם קיניגלעכן הויף איז שוין לאנג ניט געווען אזוי לע-
בעדיק ווי אין יענער צייט. עס האט דארטן גערוישט די פרייד פון
דעם זיג איבער די מורן און מען האט מיט שמאלץ גערעדט וועגן
די אויסגעברייטערטע גרענעצן פון דער קריסטלעכער שפאניע. מען
האט נאך א מאל און איבער א מאל דערציילט די נייע, אז דער קיניג
און די קיניגין האבן ענדלעך צוגעשטימט ארויסצושיקן דעם גע-
וואגטן ים-פארער קריסטאפער קאלומבוס אויף א ווייטער רייזע
צו זוכן פאר שפאניע נאך ניט אנטדעקטע לענדער.

אלערליי מעשות האבן זיך אין יענער צייט גענומען פאר-
שפרייטן וועגן דעם טרוימער און זוכער פון נייע וועלטן, וואס איז
פון פארטוגאל געקומען קיין שפאניע. מענטשן האבן מיט א פאר-
כאפטן אטעם דערציילט, אז דער וואונדערלעכער מאן איז שוין
אויסגעפארן א סך אומבאקאנטע וואסערן און אז ער ווייס וואו עס
ליגט פארבארגן א גרויסער אוצר. איצט וויל ער זיך ארויסלאזן
ברענגען דעם אוצר קיין שפאניע. ער וויל רייך מאכן דאס שפאני-
שע לאנד, ווארעם כאטש ער איז געבוירן געווארן אין איטאליע, איז
אבער שפאניע געווען די היים פון זיינע אור-עלטערן, וואס זיינען
געווען יידן און זיינען נאך מיט א סך יארן צוריק אריבער צום
קריסטלעכן גלויבן. אבער צוקומען צו דעם ארט וואו דער אוצר ליגט
איז גיט אזוי לייכט. חדשים לאנג דארף מען זעגלען איבער גרויסע
וואסער-בערג און איבער קאכעדיקע ימים. מע דארף אויסמידן ריי-
זיקע ים-חיות, וואס ליגן ווי בערג אין די וואסערן, און מע דארף פירן
מלחמה מיט עקדישן און מיט באפליגלטע גרויסע שלאנגען.

— איך האב געהערט, אז ער זאגט, אז די גאנצע ערד איז גאר
קיילעכדיק און פארשפיצט ווי א באר און אז זי הענגט אויף גאר-
ניט און שטייט אויף גארניט.

— עס קען גיט זיין. א באר איז א ביסל לייכטער און קלענער
פון דער ערד און דאך קען זי גיט בלייבן הענגען אין דער לופטן ווען
זי רייסט זיך אפ פונעם בוים.

— ווען דאס זאל טאקע זיין אמת, וואלט איך די מענטשן אויף

דעם אונטערשטן טייל פון דער ערדענער באר גארניט מקנא גע-
ווען. עם וואלט דאך זיי אויסגעקומען ארומצוגיין ווי אויף א סמע-
ליע, מיט די פיס ארויף און מיטן קאפ אראפ, — האָבן יונג און אלט
צווישן זיך גערעדט און דערציילט און איבערדערציילט.

עטלעכע מאל איז קאלומבוס געקומען אין קיניגלעכן הויף אריין.
ער האָט געבראָכט מיט זיך מאַפעס פון אומבאַקאַנטע לענדער און
געבעטן, אז מע זאל אים אַהין אויסשטאַמפן מיט שיפן, וועט ער זיי
פון דאַרטן צוריקברענגען אָנגעלאָדענע מיט גאַלד. די קיניגלעכע
לייט און די הערשערס האָבן אַבער ניט גענומען ערנסט זיינע פאַנ-
טאַסטישע מעשות און אים אַלע מאל אַוועקגעשיקט מיט גאַרניט.

אַברבנאל איז געווען איינער פון די געציילטע וואָס האָבן גע-
גלייבט אין קאלומבוסעס רייד. ער האָט געהאַט געלייענט אַ סך
רייזע-באַשרייבונגען פון מענטשן, וואָס האָבן אַרומגעוואַנדערט
איבער דער ווייטער וועלט. דערצו האָט ער אויך גוט געקענט די
דאַמאַלסטדיקע געאָגראַפיע. ער איז געווען זיכער, אז גאַנצע וועלט-
טיילן האָט מען נאָך ניט אַנטדעקט און אז שפּאַניע קען פון זיי רייך
ווערן.

ווען דער מוטיקער פאַרשער קאלומבוס איז געשטאַנען פאַר
דעם קיניגלעכן פאַר און פאַר אַלע הויפּלייט און געוויזן זיינע מאַ-
פעס און דערציילט וועגן דער אומבאַקאַנטער רייכער וועלט, האָט
אַברבנאל געשפּאַנט זיך צוגעהערט און ווי פאַרפאַלן אין אַ זיסן
חלום: ערגעץ ווייט, ווייט פון דאַנען, איבער ימים און טייכן, אויף
נאָך ניט באַטראַמענער ערד, וועט אַ נייע וועלט אויפגיין! מענטשן
אונטערדריקטע און געטריבענע פון זייערע היימלענדער, מענטשן
פאַרפאַלנטע צוליב זייער גלויבן וועלן זיך ציען צו דער נייער וועלט
און דאַרטן לעבן זאַרגלאָז און פריי.

צוזאַמען מיט עטלעכע מאַראַנען פון דעם קיניגלעכן הויף האָט
ער געהאַלטן אין איין צורעדן דאַס קיניגלעכע פאַר, אז זיי זאלן געבן
געלט פאַר קאלומבוסעס רייזע. זיי האָבן געהאַפּט, אז די רייכ-
קייט פון די נייע לענדער וועט אין גאַנצן אָנוועטיקן די הערשערס און
זיי וועלן אַשפּאַפן די בייזע געזעצן קעגן מאַראַנען און יידן. דער

קיניג און קיניגין זיינען אבער געבליבן טויב צו זייערע רייד. ערשט ווען איינער פון די מאראנען האט אויסגעלייגט דאס געלט פאר דער ריזע, האט קאלומבוס אין נאמען פון דעם קיניגלעכן פאר זיך גענומען גרייטן אין וועג אריין.

אבער מער ווי וועגן אלץ האט מען אין יענער צייט ארום דעם קיניגלעכן הויף גערעדט וועגן דעם געזעץ, וואס וועט פארטרייבן אלע יידן פון שפאניע. מען האט באצייטנט געציילט דאס יידישע גאלד און זילבער, וואס וועט פארבלייבן אין לאנד און מען האט גע-פרואווט טרעפן וויפל יידן עס וועלן זיך שמדן. טייל האבן גע-וואלט וועטן, אז בלויז די אנגעזעענע און רייכע וועלן זיך שמדן; ביי אנדערע ווידער איז אויסגעקומען, אז כמעט אלע יידן וועלן זוכן שוץ אונטער די פליגל פון דער קירך, אבי ניט פארוואגלט צו ווערן פון דער היים. עס זיינען אויך געווען אזעלכע וואס האבן ניט גע-רעדט, נאר שמוע און דערשלאגענע זיך צוגעהערט צו די גע-שפרעכן. דאס זיינען געווען די, וועמען עס האט געפלאגט דער גע-דאנק, אז עס איז א גרויסע זינד צו פארטרייבן מענטשן אין נאמען פון דער הייליקער קירך. זיי האבן אבער געציטערט פאר טארקווע-מאדאן און פאר דער אינקוויזיציע און זיך געהיט וועגן דעם א ווארט ארויסצורעדן.

זיין געבעט האט געקענט רירן א שטיין

מיט זייטיקע וועגן איז אברבנאל כמעט אומבאמערקט געקומען אין קיניגלעכן זאל אריין. דאס קיניגלעכע פאר איז געווען גוט אויפ-געלייגט און זיי האבן זייער פינאנץ-מיניסטער אויפגענומען מיט גרויס פריינדשאפט. זיי האבן גערעדט צו אים גוטע רייד און אים געגעבן אנצוהערן, אז וואס גרעסער און רייכער שפאניע וועט ווערן אלץ העכער וועט ער שטייגן און אלץ דערהויבענער וועט זיין נא-מען זיין אין קיניגלעכן הויף און איבערן גאנצן לאנד. זיי האבן מיט ליבשאפט גענומען ריידן וועגן זיין עלטסטן זון יהודה, ווי גוט ער קען די וויסנשאפט פון היילן קראנקע, ווי קלוג און געלערנט ער איז און ווי טיף זיי פילן זיין געטריישאפט און זיין פריינדשאפט.

— אבער וואס קומט ארויס דערפון? דער קיניגלעכער באפעל

פארטרייבט דאך אונדז פון דינען אייך און פון דעם לאנד, וואס איז אונדז אזוי ליב — האָט אַברבנאל זיי איבערגעשלאָגן.

— דער באַפעל מאַר ניט אַנרירן ניט דיך און ניט דיין הויזגע-
זינט — האָט די קיניגין גוטמוטיק צו אים זיך אָנגערופן און מיט
פרומקייט אַ קוק געטאָן אויפן צלם, וואָס איז געהאַנגען אויף דער
וואַנט, פונקט אַנטקעגן אַברבנאלן.

— האַרין און קיניגין! איך בין בלויז אַ צווייג פון אַ ברייט-
שמאַמיקן אַלטן בוים, וואָס וואַקסט אין שפּאַניע מיט מיפע וואַרצ-
לען און ניט מיט רייכקייט זיינע פרוכטן צו דעם לאַנד. ניט דער-
לאַזט, אַז דער בוים זאָל אויסגעהאַקט ווערן! האָט אַברבנאל גע-
רעדט צו דער קיניגין און אויך צום קיניג און זיי געגעבן צו פאַר-
שטיין, ווי נוצלעך עס זיינען די הונדערטער טויזנטער יידן פאַרן
לאַנד. ער האָט לאַנג צו זיי גערעדט, אַבער די פנימער פון די הער-
שערס האָבן זיך בלויז פאַרוואַלקנט. געענטפערט האָבן זיי גאַרניט.
ערשט ווען אַברבנאל האָט זיי פאַרגעשלאָגן דריי הונדערט טויזנט
גאַלדענע דוקאַטן, ווי אַן אויסלייז פאַר די יידן, האָבן זייערע אויגן
זיך צעגלאַנצט.

אַברבנאלס האַרץ איז געווען איין גרויסע וואונד. ער האָט
איצט מער ווי ווען ניט איז פריער געפילט דעם צער און דעם פיין
פון זיינע פאַרצווייפלטע ברידער און שוועסטער, וואָס וואַרמן אויף
זיין הילף. הייסע טרערן האָבן אַ שטראָם געטאָן פון זיינע גרויסע
ליכטיקע אויגן און זיך אַראָפּגעקייקלט אויף זיין שיינער באַרד,
וואָס איז אין די לעצטע טעג שטאַרק גרוי געוואָרן.

— דאָס זיינען טרערן פון טויזנטער קליינע קינדער, וואָס וועלן
בלייבן אָן היימען און זיך אַרומוואַלגערן אין רעגן און אין קעלט,
אין פעלדער און אין וועלדער. דאָס זיינען טרערן פון אַלמע לייט,
וועמען עס ציט צו רוען אין אייביקן שלאָף, לעבן דעם געביין פון
זייערע אור-עלטערן!

זיין שטים איז געווען אָנגעזאַפט מיט געוויין. זיינע קני האָבן
זיך געבויגן און ער האָט מיט זיין שטאַלצן גוף זיך אַראָפּגעלאַזט צו
די פיס פון דעם קיניג און פון דער קיניגין.

— ווערדיקע הערשערס פון שפּאַניע! — איז ער זיך פּאַרגאַנג-
גען אין אַ געבעט, וואָס האָט געקענט דוין אַ שטיין — איך בעט
איך, זייט גוט צו מיר און צו מיינע ברידער! רופט צוריק דעם באַ-
פעל און ראַטעוועט פון אונטערגאַנג הונדערטער טויזנטער מענטשן!
שפּאַניע איז זייער היים און זיי האָבן ניט וואוהין צו גיין. איך וועל
זיין אייער אייביקער קנעכט, איך וועל אָפּגעבן דער קרוין אַלץ
וואָס איך פּאַרמאַג, אַבי ווייזט אַרויס אייער רחמנות!

— הייב דיך אויף, גומער פריינד! — האָט די קיניגין אַ געריר-
טע זיך געווענדט צו אַברבנאלן און געווישט טרערן פון אירע אויגן
— דו האָסט אַ גרויס מענטשלעך האַרץ.

— מיר וועלן דאָס געזעץ נאָך אַ מאָל באַטראַכטן און זיין —
האָט דער קיניג זיך אָנגערופן און איז שוין געווען גרייט צו פּאַר-
האַנדלען מיט אַברבנאלן וועגן דעם אויסלייז-געלט. אַברבנאל האָט
זיך אויפּגעהויבן פון דער ערד מיט אַ נייער האַפּענונג אין האַרץ.
פּלוצעם האָט די מיר פון קיניגלעכן זאָל זיך אויפּגעעפּנט און
טאַרקוועמאַדאָ איז ווי אַ טייוול, אין גאַנצן איינגעהילט אין
שוואַרצן, אַריינגעפּלויגן מיט אַ גרויסן צלם אין האַנט.

— יהודה איש קריות האָט פּאַרקויפט קריסטוסן פאַר דרייסיק
זילבערשטיק און איר, הערשערס פון שפּאַניע, געזאַלכטע פון גאַט,
ווילט אים פּאַרקויפּן פאַר דריי הונדערט טויזנט גאַלדשטיק! אַי
האָט איר קריסטוסן אויפן צלם, נעמט און פּאַרקויפט אים!

די ווערטער האָבן ווי גיפט פון אַ שלאַנג, אַרויסגעטריפט פון
זיין מויל. ער האָט מיט צאָרן אַוועקגעשטעלט דעם צלם מיטן צו-
גענאַגלמן קריסטוס צווישן דעם קיניגלעכן פאַר, מיט אָנגעצונדענע
אויגן אַ ברען געטאָן די קיניגין, און איז מיט גיכע טריט אַרויס פון
פּאַלאַץ.

דער ווילדער טאַרקוועמאַדאָ האָט מיט זיין בליק און מיט זיינע
געציילטע ווערטער ווידער געוואונען די הערשערס און זיי ביידע
ווי פּאַרכישופּט.

— דאָס געזעץ בלייבט געזעץ! — האָט די קיניגין ווי אַ פּאַר-
גליווערטע אַרויסגערעדט די ווערטער און זיך איבערגעצלמט.

— דאָס געזעץ מוז דורכגעפירט ווערן! אַבער דיין אַרמ און דיין זון יהודה אַרמ איז ביי אונדז אין הויף און אין שפּאַניע. דאָס לאַנד דאַרף אייך האָבן און איר מאַרמ עס ניט פאַרלאָזן — האָט דער קיניג גערעדט צו אַברבנאלן.

— אונדזער אַרמ איז איצט צווישן אונדזערע געטריבענע בריי-דער. זייער גורל איז אויך אונדזער גורל — האָט אַברבנאל רואיק אָפּגעענטפּערט און, אַן אויסגעצויגענער, אַ גלייכער, האָט ער פאַר-לאָזט דאָס קיניגלעכע פאַר.

די הערשערס פון שפּאַניע האָבן אַלץ אָנגעווענדט צו פאַרהאַלטן אין לאַנד זייער פינאַנץ-מיניסטער און זיין זון דעם הויף-דאָקטער. ווען זיי האָבן אַבער געזען, אז ביידע האַלטן אין איין אָפּזאָגן זיך, האָבן זיי געפרוואָווט זיי פאַרהאַלטן איבער גוואַלד.

יהודה אַברבנאל האָט געהאַט אַן איין-אין-איינציקן זון, וואָס איז אַ יאָר אַלט געווען. דאָס קיניגלעכע פאַר האָט געוואָוסט, אז דאָס קינד איז ביי דעם טאַטן און ביי דעם זיידן דאָס אויג פון קאַפּ. איז זיי איינגעפאַלן אַוועקצורויבן דאָס קינד און עס צו פאַרהאַלטן. וועלן צוליב אים די אַברבנאלס שוין אויך פאַרבלייבן אין לאַנד.

אין אַ פינצטערער נאַכט האָבן באַוואַפּנטע און פאַרשטעלטע מענער זיך אַריינגעריסן אין יהודהס הויז. ווען זיי זיינען אַבער צו-געקומען צו דעם קינדס וויגל האָבן זיי עס געפונען ליידיק.

גומע פריינד האָבן די אַברבנאלס באַצייטנס געלאָזט וויסן דעם שענדלעכן פּלאַן און יהודה האָט דאָס קינד, צוזאַמען מיט דער אַם, מיט אַ מאַג פריער שטילערהייט אַוועקגעשיקט קיין פאַרמוגאַל. די פּאַנאַמישע גלחים זיינען אַבער ניט געשלאָפּן. נאָך איידער דאָס קינד האָט דערגרייכט דאָס לאַנד פאַרמוגאַל האָבן שוין דאַרמין אויף אים געוואַרט די פרומע נשמה-כאַפּערס. די אַם איז נאָר אַרונטער פון דער שיף, זיינען זי באַפאַלן עטלעכע קירכן-דינער און אַרויסגע-ריסן דאָס קינד פון אירע הענט. זיי האָבן דעם קליינעם אַברבנאל באַלד אָפּגעשמדט, אים פאַרשלאַפּט ערגעץ וואו אין אַ פאַרמוגעווישן

קלויסטער און די אַברבנאלס האָבן זייער קינד, זייער אויג אין קאָפּ, שוין קיין מאָל מערניט געזען.
www.libtool.com.cn

די פאַמיליע האָט דאָס קינד באַוויינט נאָך מער ווי מע באַ-
וויינט אַ טויטן און נאָך אים לאַנג, לאַנג געטרויערמ.

אין די לעצטע טעג

דער פּרילינג איז אין דער זוניקער שפּאַניע געווען אַ לויטערער, אַ פּרילעכער. דאָס שפּאַנישע פּאָלק איז געווען ווי שיכור פון דעם גליק, וואָס דאָס גאַנצע פּאַרמעגן פון די פּאַרטריבענע יידן וועט פּאַרבלייבן אין לאַנד און וואָס בלויז קריסטן וועלן מעגן וואוינען אין דער מעכטיקער און גרויסער שפּאַניע.

אַבער פאַר די יידן פון שפּאַניע איז יענער פּרילינג געווען אַן אומגליקלעכער. דאָן יצחק אַברבנאל איז צוריקגעקומען פון דעם קיניגלעכן הויף מיט גאַרניט און די לעצטע האַפענונג, אַז מע זאל אַפּשאַפן די גזירה, האָט זיך אויסגעלאָשן. לאַנגע וואָכן זיינען די יידן אַרומגעגאַנגען עפעס ווי פּאַרזונקענע אין אַ שווערן חלום און געוואַרט אויף אַ נס, וואָס זאל זיי ראַטעווען. לאַנגע וואָכן האָבן די שפּאַנישע יידן ניט געוואַלט און ניט געקאַנט פּאַרשטיין, אַז אַט, אַט וועלן זיי מוזן פּאַרלאָזן זייער היימלאַנד.

אויך אַברבנאל האָט ווי געוואַרט אויף אַ גרויס וואונדער. ער איז אין יענער צייט גאַנצע נעכט געווען פּאַרטיפט אין די אַלטע הייליקע ספרים און ער האָט אין זיי ניט נאָר געפונען טרייסט פאַר זיינע פּאַרטרויערמע ברידער, נאָר אויך דעם גלויבן, אַז עס מוז שוין זיין זייער נאָענט די צייט פון אויסלייזונג.

— דער כעכער פון אונדזערע ליידין איז איצט פול געוואָרן. דאָס שלעכטס פון דעם מענטשן איז שוין אין גאַנצן אויסגעשעפט און דאָס אומרעכט פון דער וועלט איז שוין ביי דער לעצטער גרענעץ. משיח בן דוד, אונדזער אויסלייזער, קען זיך מערניט פּאַרזאַמען. עס הערן זיך שוין זיינע טריט! ער וועט קומען צו אונדז, איינגעהילט אין אַ קלייד פון אונדזער צער און פיין, און די קרוין, וואָס ער וועט טראָגן אויף זיין קאָפּ, וועט זיין צוזאַמענגעזעצט פון אונדזערע

טרערן! — אזוי האָט אַכרבנאל געמוטיקט די יידן איבערן לאַנד
און זיי ניט געלאָזט פאַרצווייפלען. www.libtool.com.cn

אין גרויס טרויער האָבן די שפּאַנישע יידן ערשט אין די לעצטע
טעג זיך אָנגעהויבן גרייטן אין וועג אַרײַן. קוואַלן טרערן האָבן זיך
געגאַסן פון זייערע אויגן, ווען זיי האָבן זיך גענומען געזעגענען מיט
זייער ליב פאַטערלאַנד, וואו זייערע זיידעס האָבן זיך באַזעצט נאָך
איידער דאָס קריסטנטום איז געווען אויף דער וועלט.

עס איז זיי שווער געווען אַוועקצוגיין אויף שמענדיק פון זייערע
אַלמע שולן, פון זייערע שיינע הייזער און גערטענער, וואָס זיינען
לאַנגע דורות איבערגעגאַנגען אין ירושה פון פאַטער צו זון. עס איז
זיי שווער געווען זיך אָפּצוטיילן פון די באַהאַלמענע יידן, די מאַראַ-
נען, און עס איז זיי שווער געווען איבערצולאָזן זייערע גוטע קריסט-
לעכע שכנים, וואָס האָבן מיט טרערן אין די אויגן געשאַלטן די פאַ-
נאַטישע גלחים צוזאַמען מיט דעם משוגענעם מאַרקוועמאַדאָ, וועל-
כע האָבן דערנידעריקט זייער רעליגיע.

צום שווערסטן איז אַבער די יידן געווען זיך צו שיידן פון
זייערע נאַענטע און ליבע, וואָס האָבן גערוט אויף די בית-עולםס.
טעג און נעכט זיינען די קברים געווען באַלאַגערט פון יונג און אַלט.
— זיידע, שטיי אויף און זע וואָס עס איז געוואָרן פון דייןע
איניקלעך! זע ווי מיר ווערן צו שפּאַט און צו שאַנד!

— מאַמע, מאַך אויף דיין פינצטערן קבר און נעם מיך צו צו
דיר, ווייל איך האָב ניט וואוהין צו גיין! מאַמע, איך וויל בעסער
שטאַרבן איידער דיך דאָ איבערלאָזן אַליין!

— מאַמע, באַרויכטע, באַרוועסע און נאַקעטע ווערן מיר גע-
טריבן אין דער פרעמד! אזוי האָבן יאַמערלעכע געוויינען און גע-
שרייען זיך געטראָגן פון די הייליקע-ערטער און אָפּגעקלונגען ווייט.
אַ סך מצבות האָבן יידן אַרויסגענומען פון דער ערד און אויף די
פלייצעס זיי מיטגעטראָגן מיט זיך אין דער פרעמד.

ניט קיין גאַלד און זילבער און ניט קיין געלט האָט מען די יידן
דערלויבט אַרויסצופירן פון לאַנד. זיי האָבן דערפאַר געזוכט אויס-
צובייטן זייער פאַרמעגן אויף פאַרשיידענע סחורות, וואָס זיי האָבן

געמעגט נעמען מיט זיך. אבער די גלחים האבן אנגעזאגט די קריסטן,
אז זיי זאלן מיט די יידן אין גאנצן ניט האנדלען.
www.libtool.com.cn

— עס איז א זינד ביי זיי איצט עפעס צו קויפן. זיי וועלן דאך
סיי ווי אלץ מוזן איבערלאזן — האבן זיי געפרעדיקט אין גאס אין
אין די קירכן.

אנדערע יידן האבן איבערגעלאזט זייערע פארמעגנס אין די
הענט פון זייערע געטרייע קריסטלעכע פריינד און ביי די מאראנען,
וואס האבן אין די לעצטע טעג איינגעשטעלט דאס לעבן אויף צו
העלפן די יידן זיך צוצוגריימן אין וועג אריין. אנדערע ווידער האבן
אוועקגעגעבן אלץ כמעט אומזיסט. זיי האבן אויסגעביטן א הויז
פאר א פערד און אוועקגעגעבן א גארטן פאר א מאנאל אדער פאר
א ביסל עסנווארג. עס זיינען געווען אויך אזעלכע יידן, וואס האבן
אויפגעהאנגען שטארקע שלעסער אויף די טירן פון זייערע שטיבער,
מיט דער האפענונג, אז זיי וועלן זיך באַלד קענען אומקערן אַהיים.
אין די לעצטע טעג ווען די יידן זיינען געווען שטארק דער-
שלאגן, ווען די ערד ארום זיי איז געווען גאס פון טרערן, האבן צו
זיי אנגעהויבן קומען גלחים פון אלע זייטן.

— מיר קענען ניט צוזען אייער צער. אונדזערע הערצער ווערן
צעגאנגען פון רחמנות. מיר ווילן אייך באשיצן, מיר ווילן ראטע-
ווען אייערע קינדער פון אונטערגאנג! — האבן זיי גערעדט מיט זיי-
סע גוטע רייד און באוועגט אין דער לופט מיט זייערע צלמים.
— מיר ווילן ניט אייער הילף! — האבן די יידן מיט שפאט גע-
טריבן זיי פון זיך און פון זייערע קינדער און אפילו ניט געוואלט
אויסהערן זייערע „בארעמאראציקע“ רייד.

ווי א העלדישער קאפיטאן אויף א צעלעכערטער שיף, וואס
געפינט זיך אין מיטן ים, איז דאן יצחק אברבנאל אין יענע טעג גע-
טריי געשטאנען מיט זיינע אומגליקלעכע ברידער. ער האט די יידן
צוגעגעבן מוט, אז זיי זאלן זיך ניט שרעקן צו גיין אין דער פרעמד
און ער האט ביי זיי אויפגעוועקט אזא פריינדשאפט און אזא ליב-
שאפט איינער צום אנדערן, אז זיי האבן זיך געטיילט מיטן לעצטן
ביסן ברויט.

— שטארקט איך, דער טאג פון אויסלייזונג איז נאָענט! לאַך-
מיר מיט גלויבן אין די הערצער וואַנדערן איבער דער וועלט ווי
אונדזערע אור-עלטערן אין די פריערדיקע גלותן און גרויס מאַכן דעם
נאָמען פון אונדזער פאָלק און פון אונדזער גלויבן! — זיינע רייד
און זיינע געשריבענע ווערטער האָבן ווי קוואַלנדיק וואַסער דער-
קוויקט און אויפגעלעכט די דערשלאַגענע געמיטער.

זיינע פריינד פון קיניגלעכן הויף האָבן אים געוואַלט העלפן,
אז ער זאל באַצייטנס אַרויסראַטעווען זיך און זיין פאַרמעגן, אָבער
ער האָט אַפילו ניט געוואַלט הערן דערפון.

— ניין, מיין לעבן און מיין פאַרמעגן איז ביי מיר ניט ווערט
מער ווי די לעבנס און די פאַרמעגנס פון מיינע הונדערטער טויזנט-
טער ברידער. מיין עלטער-זיידע איז מיט צוויי טויזנט יאָר צוריק
געווען צווישן די ערשטע יידן, וואָס זיינען געקומען קיין שפּאַניע
און איך וועל זיין צווישן די לעצטע דאָס לאַנד צו פאַרלאָזן — האָט
ער זיי געענטפערט.

ער האָט מיט ברייטהאַרציקייט צעטיילט זיין פאַרמעגן צווישן
די אַרעמע, וואָס האָבן זיך געקליבן אין וועג אַריין און אַ סך רייכע
יידן האָבן אים נאָכגעטאָן. ער האָט צוזאַמען מיט די פאַרשטייערס
פון אַ סך שפּאַנישע קהילות געזען, אז די פאַרטריבענע זאָלן האָבן
וואָס אַנצוטאָן און אז די קינדער זייערע זאָלן כאַטש אין די ערשטע
טעג פון זייער וואַנדער זיין פאַרוואַרט מיט ברויט און מילך.

אָן אַ היים

אַרום דריי הונדערט טויזנט שפּאַנישע יידן זיינען אין איין
טאָג געבליבן אָן אַ היים און אָן אַ דאָך איבערן קאָפּ, נאָר דערפאַר
ווייל זיי האָבן געוואַלט פאַרבלייבן יידן. דאָס איז געווען אום תשעה
באב, אין דעם טאָג ווען ביידע בית-המקדשן זיינען חרוב געוואָרן.
די פאַרטריבענע יידן האָבן יענעם טרויעריקן טאָג פאַרצייכנט פאַרן
טאָג פון אַ דריטן חורבן און פון אַ דריטן גלות. זיי האָבן זיך אָבער
געשטאַרקט און מוטיקע, באַגלייט פון מוזיק, פאַרלאָזט זייער ליב
היימלאַנד.

אַ סך גלחים זיינען נאָכגעגאַנגען די פאַרטריבענע און געזוכט

זיי איבערצורעדן צום שמד. עס איז אַבער אומזיסט געווען זייער מי.
www.fibttool.com.cn

— קומט צוריק אַהיים! אומגליק און טויט וואַרט אויף
אויך אין דער ווילדער פרעמד. קומט מיט אונדז. קריסמוס, אונדזער
אויסלייזער, רופט אייך!

— ניין, דער אויסלייזער איז נאָך ניט געקומען. וואַלט ער גע-
ווען דאָ אויף דער ערד, וואַלט רויב און מאַרד ניט באַהערשט די
וועלט! — האָבן די יידן מיט פאַרביטערונג זיי אַפגעענטפערט.

— ווען מיר וועלן זיך אַפרייסן פון אונדזער שמאַס און פון
גאַטס געבאַט וועלן מיר שטאַרבן ביים לעבן; ווען מיר וועלן אַבער
כלייבן באַהעפט מיט אונדזער גלויבן און מיט אונדזער פאַלק, וועלן
מיר כלייבן לעבן אַפילו ווען מיר זאָלן שטאַרבן, — האָבן די פאַר-
טריבענע אויפן וואַנדער־וועג איינער דעם אַנדערן געטרייסט אין
דער שעה פון נויט.

אויפן וועג האָבן אַ מאַל גוטע קריסטלעכע פרויען באַגענגט די
געטריבענע מיט וואַסער און מילך פאַר די קינדער, וואָס זיינען גע-
גאַנגען אין גלייכן טראַט מיט זייערע טאַמעס און מאַמעס.

— נעמט מייערע, דערפרישט אייערע הערצלעך! — האָבן זיי
מיט טרערן אין די אויגן זיך געווענדט צום קליינ־וואַרג, וואָס די ליי-
פעלעך זיינען ביי זיי געווען פאַרברענט פון היץ און דורשט.

— מירן ניט נעמען, מיר ווילן כלייבן יידן! — האָבן די פאַר-
שמאַכטע קינדער זיי אַפגעשטופט פון זיך, ווייל זיי האָבן מורא גע-
האַט, אַז מע וועט זיי דערפאַר הייסן קושן דעם צלם.

ביי די גרענעצן פון לאַנד האָבן די פאַרטריבענע יידן זיך צע-
מיילט אין גרופעס און זיך אַוועקגעלאָזט אויף פאַרשיידענע וועגן.

דעם זעלבן טאַג ווען קאַלומבוס איז אַרויסגעפאַרן זוכן די נייע
וועלט, וואָס איז דערנאָך געוואָרן די היים פון פאַרפאַלגטע און פאַר-
שמויסענע, האָבן די היימלאָזע יידן פון שפּאַניע זיך אַרויסגעלאָזט
זוכן פאַר זיך אַ פיצל ערד אונטער דער זון.

אַנגעפאַקטע אויף שיפן, האָבן זיי לאַנג אַרומגעוואַנדערט אויף
ימים, געשוואַומען פון איין ברעג צום אַנדערן און זיך געבעטן ביי די

טויערן פון פארשיידענע לענדער, אז מע זאל אויף זייערע קינדער
רחמנות האבן און זיי אריינלאזן. זעלמן האט מען פאר א טייל
פארטריבענע געעפנט א טיר.

פאר א גרויסן קאפשמייער האט מען א טייל דערלויבט, אויף א
קורצער צייט בלויז, אריינצופארן אין די שכנישע לענדער, פון וואָ-
נען מען האט דערנאָך ווייטער געטריבן. א סך פון די וואָגלערס זיי-
נען אין פארשיידענע פארטן גערעטעוועט געוואָרן פון יידן פון נאָר
דער וועלט, וואָס האָבן ניט געקאָרגט קיין גאָלד און קיין זילבער און
באָזאָרגט די פארטריבענע מיט היימען און מיט ברויט.

אבער טויזנטער און טויזנטער פון די אומגליקלעכע וואָנדע-
רערס זיינען אומגעקומען אויפן וועג. עס זיינען זיי באַפאלן פיראַטן,
ווילדע מענטשן און זיי האָבן די הילפלאָזע גערויבט און געמאַרדעט
אַן רחמנות. די שיפס-קאָפיטאַנען אליין, וואָס האָבן זיי געפירט
אויף זייערע שיפן, האָבן ביי א סך פון די וואָנדערערס אלץ צוגענו-
מען און זיי פאַרשלעפט אויף ווילדע אינדזלען אָדער זיי פאַרקויפט
פאַר שקלאָפן.

א גרייזגרויער און אַן אויסגעמאַטערטער איז דאָן יצחק
אַברבנאל צוזאַמען מיט זיין פאַמיליע און מיט א גרופע שפּאַנישע
יידן, נאָך עטלעכע חדשים וואָנדערן, אָנגעקומען אין דער שטאָט
נעאַפּאַל. ניט נאָר די יידן נאָר אויך דער קיניג פון לאַנד האָט מיט
אַכטונג און פריינדשאַפט אויפגענומען דעם גרויסן יידישן פירער און
באַרימטן מיניסטער. מען האָט אים איינגעלאָדן אין קיניגלעכן הויף
אַריין און דער הערשער פון נעאַפּאַל האָט אים באַלד אָנגעטרויט א
הויכן אַמט אין דער רעגירונג.

אַברבנאל האָט באַלד ווידער געהאַט אַ היים פאַר זיין פאַמיליע
און ער האָט מיט דער מאַכט פון דעם גומן קיניג, וואָס האָט אים
צוליב אַרויסגעווויזן אַ סך פריינדשאַפט צו די יידן, באַלד ווידער זיך
געקענט אָנגעמען פאַר זיינע אומגליקלעכע ברידער.

אבער אויך דאָס ביסל גליק האָט לאַנג זיך ניט געצויגן. נאָך
איידער ער האָט זיך רעכט צוגעוווינט צו דער נייער היים, האָט ער
ווידער געדאַרפט נעמען דעם וואָנדערשמעקן אין האַנט.

די פראנצויזן האבן פארפירט א מלחמה קעגן זיין נייעם קיניג
און פארבראנט די שטאט נעאפאל. דעם קיניג האט מען פארזאגט
און אברבנאל, אן אפגעריסענער פון זיין פאמיליע, איז מיט אים
מיטגעגאנגען אין גלות קיין סיציליע. זיין הויז אין נעאפאל האבן
די פראנצויזן צעשמערט און זיין פאמיליע איז אוועק זוכן שוין אין
אנדערע שטעט.

אין סיציליע איז דער איינוואוינער קיניג געשטארבן און אברב-
נאל האט פון דארט געמוזט אנטלויפן. איז ער אוועק צו ערשט
אויף דעם אינדזל קארפו און פון קארפו האט ער אוועקגעוואנדערט
קיין מאנאפאל.

אין מאנאפאל האט אברבנאל פארבראכט ארום אכט יאר
צייט. ער האט די אלע יארן דארטן ניט געדארפט זארגן פאר א
קיניג, פאר פינאנצן פון רעגירונג. זיין איינציקע זאג אין מאנא-
פאל איז געווען צו טרייסטן און צו דערפרייען די אומגליקלעכע
יידן, וואס האבן דעמאלט ארומגעוואגלט איבער פארשיידענע
לענדער און אלע מאל אין אנדערע נעצן אריינגעפאלן. ער האט
דארט אויפס ניי מיט פרישן ברען זיך גענומען צו זיין שעפערישער
ארבעט און ער האט פארגעזעצט די אויסטייטשונג און דערקלערונג
פון הנך. ער האט דארט געשריבן ביכער, דורך וועלכע ער האט
פארזיכערט די יידן, אז משיח וועט זיך ניט פארזאמען, אז זיי זאלן
האפן, ווארטן און גלייבן.

טויזנטער און טויזנטער האבן זיך דערווארעמט מיט דער הא-
פענונג, אז משיח דארף באלד קומען און זיך געראטעוועט פון פאר-
צווייפלונג און אונטערגאנג.

פון מאנאפאל איז יצחק אברבנאל אוועק קיין ווענעציע צו
פארברענגען זיינע לעצטע יארן לעבן זיינע עלטערע צוויי זין, וואס
האבן דארטן געלעבט.

דארטן האט ער זיך אויך באגעגנט מיט זיין יינגסטן זון, וואס
האט געוואוינט אין גענוא. ער האט געוואלט זיין נאענט לעבן זיינע
קינדער, וואס זיינען אים געווען א טרייסט און א נחת אויף דער על-
טער. ער איז געווען שטאלץ מיט זיי, ווייל זיי האבן ניט פארשעמט
זיין נאמען. זיי זיינען אלע דריי געווען געלערנט, קלוג און אנגע-
זען און זיי זיינען ווי ער מיט לייב און לעבן געווען צוגעבונדן צו
זייער פאלק.

זעקס און זעכציק יאָר איז אַברבנאל אַלט געווען, ווען ער איז געקומען קיין ווענעציע. ער איז אַבער שוין געווען שוואַך און אַלט. זיינע וואַנדערונגען און די לייזן פון די יידן האָבן אים שטאַרק גע-עלמערט און געבראַכן זיין געזונט. און דאָך האָט ער נאָך אויך אין ווענעציע געדינט אין סענאַט און געפירט פאַר דער רעגירונג דיפּ-לאַמאַטישע פאַרהאַנדלונגען מיט אַנדערע לענדער.

אויך אין ווענעציע איז זיין הויז באַלד געוואָרן דער צענטער פון אַ סך געלערנטע לייט און זיין לעבן איז געווען פול מיט אַרבעט ביז צו זיין לעצטער מינוט.

אין אַ ווינטערנאַכט פון דעם יאָר 1509 האָט דאָס ליכט פון זיין לעבן אָנגעהויבן זיך אויסלעשן. אַרום אים זיינען געווען פאַרוואַמלט זיינע נאָענטע פריינד און זיין פאַמיליע. אַברבנאל האָט אַבער אַפנים אין די לעצטע מינוטן פאַר זיך געזען ניט נאָר די, וואָס זיינען געשטאַנען אַרום זיין בעט, נאָר טוויזנטער און טוויזנט-טער יידן פון פאַרמוגאַל און פון שפּאַניע. ער האָט זיי געזען אויף די שטורעמדיקע ימים און אויף די וועגן פון קיינעם-לאַנד און ער האָט צו זיי אין אַ מילד שטיל קול גערעדט, אַז זייער וועג פון פיין פירט זיי צו אַן אויפגייענדיקן מאָרגן, פול מיט זוניקער לויטערקייט, מיט פרייד און גליק, וואָס וועט שוין מער קיין מאַל ניט פאַרגיין. דערנאָך האָט ער אַ רואיקער ווי אַ קינד אַ שמיכל געטאַן און אַרויסגעלאָזט דעם לעצטן אַטעם.

עס איז געשטאַרבן דער גרויסער יידישער פירער און לערער, וואָס האָט זיך אָפגעזאָגט פון רייכקייט און פון אַ הויכן קיניגלעכן אַמט, אַבי צו קענען דינען טריי זיין גלויבן און זיין פאַלק. יידן פון ווייט און כרייט האָבן נאָך אים לאַנג געטרויערט.

זיינע קינדער און זיינע פריינד האָבן אים געבראַכט צו קבר ישראל אויף דעם בית-עולם פון פאַדואַ, וואו עס האָבן גערומט אַ סך גרויסע יידישע געלערנטע. אַבער אַפילו אויך זיין געביין איז ניט באַשערט געווען קיין רו. די דייטשן האָבן אין אַ מלחמה קעגן איטאַליע צעשטערט דאָס הייליקע-אַרט אין פאַדואַ און עס איז ניט געבליבן קיין סימן פון אַברבנאלס קבר. זיין נאָמען האָט מען אַבער קיין מאַל ניט פאַרגעסן.

ערשט אין דעם יאָר 1904 האָבן די יידן פון פאַדואַ אויף זייער בית-עולם געשטעלט אַ גרויסן דענקמאַל דעם אומפאַרגעסלעכן דאָן יצחק אַברבנאל.